

ZNAČENJE EUROPSKIH FONDOVA ZA RAZVOJ KONTINENTALNOG TURIZMA BARANJE

Lesar, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:226624>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2018.

Sara Lesar

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

DIPLOMSKI RAD

Značenje europskih fondova za razvoj kontinentalnog turizma Baranje

Sara Lesar

Osijek, rujan 2018

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

TEMA: Značenje europskih fondova za razvoj kontinentalnog turizma Baranje

PRISTUPNIK: Sara Lesar

TEKST ZADATKA: Rad daje pregled mogućnosti kako kroz europske fondove osigurati novčana sredstva za razvoj i unaprijeđenje kontinentalnog tuzima Baranje te prikazuje potencijale Baranje kao turističke destinacije.

Osijek, rujan 2018.

Mentor:

doc. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

Predsjednik Odbora za

završne i diplomske ispite:

izv. prof. art. dr. sc. Saša Došen

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

ZAVRŠNI RAD

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: organizacija i menadžment

Prilog:	Izrađeno:
	Primljeno:
	MENTOR: Doc. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić
	KOMENTOR: doc. dr. sc. Marta Borić Cvenić
	MJ:
	Broj priloga:
PRISTUPNICA: Sara Lesar	

Mentor:

doc. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

_____

Predsjednik Odbora za
završne i diplomske ispite:
izv. prof. art. dr. sc. Saša Došen

_____

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad daje pregled turističkih potencijala Baranje kao regije uz mogućnosti financiranja kontinentalnog turizma uz pomoć Europskih fondova. Europski fondovi su financijski instrumenti koji pružaju niz mogućnosti za financiranje projekata kako u turizmu tako i u drugim gospodarskim granama. Osim toga, u radu se obrađuju prirodni i kulturni potencijali Baranje kao i bogata gastronomska i enološka ponuda ovog dijela Republike Hrvatske. Prezentirani su primjeri dobre prakse kao i aktivni natječaji europskih fondova koje se vežu uz turizam kao gospodarsku granu. U svrhu utvrđivanja stanja kontinentalnog turizma na području Baranje proveden je dubinski intervju s predstavnikom Turističke zajednice Općine Bilje koja je jedan od nositelja razvoja turizma u Baranji.

Ključne riječi: turizam, Baranja, Europski fondovi, financiranje, turistički potencijali

SUMMARY

This graduate thesis gives an overview of Baranja's tourism potentials as a region with the possibility of funding continental tourism using European funds. European funds are financial instruments that offer a range of opportunities for financing projects both in tourism and other economic sectors. In addition, the paper deals with natural and cultural potentials of Baranja, as well as the rich gastronomic and enological offer of this part of the Republic of Croatia. Examples of good practice are presented in this thesis, as well as current tenders of European funds linking tourism to the economy. With the purpose of determining the state of the continental tourism in Baranja area, a in-depth interview was conducted with the representative of the Municipality of Bilje, which is one of the leaders of tourism development in Baranja.

Keywords: tourism, Baranja, European funds, funding, tourism potentials

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

UVOD.....	1
2. UVODNO U EU FONDOVIMA	3
2.1. KRITERIJI ZA KORIŠTENJE EU FONDOVA	4
2.2. VRSTE EU FONDOVA	5
3. PROJEKTI U SEKTORU TURIZMA	7
3.1. POVEZANOST TURIZMA I DRUGIH GOSPODARSKIH GRANA	7
3.2. AKTIVNI NATJEČAJI	8
3.3. PROJEKTI U NAJAVI	11
3.4. PRIMJER DOBRE PRAKSE- CENTAR ZA PROMATRANJE PTICA NIJEMCI	12
4. NOSITELJI RAZVOJA TURIZMA U BARANJI	14
4.1. TURISTIČKA ZAJEDNICA OPĆINE BILJE.....	19
5. OSOBINE TURISTIČKE PONUDE BARANJE.....	21
5.1. ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE BARANJE.....	21
5.2. SASTAVNICE TURISTIČKE PONUDE BARANJE.....	21
5.3. PRIRODNE ATRAKCIJE BARANJE	22
5.4. DRUŠTVENE ATRAKCIJE BARANJE	25
5.5. SMJEŠTAJNA I UGOSTITELJSKA PONUDA BARANJE	26
5.6. OSTALI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE BARANJE.....	29
6. UDRUGA ZA ZAŠTITU PRIRODE I OKOLIŠA „ ZELENI OSIJEK“	33
6.1.PROJEKTI:.....	33
7. POTENCIJALI RAZVOJA PROJEKATA ENOLOŠKIH I GASTRONOMSKIH TURISTIČKIH SADRŽAJA	36
7.1.VINSKA OMOTNICA.....	36
7.2. WINE TOUR.....	38
7.3. KUĆA BARANJSKOG KULENA.....	39

7.4.PRIMJER IZ PRAKSE.....	40
ZAKLJUČAK.....	42
LITERATURA.....	44
POPIS SLIKA	50
POPIS TABLICA	51

UVOD

Europski fondovi su oblik financijskih instrumenata koji pružaju mogućnost povlačenja europskog novca s ciljem postizanja pozitivnih učinaka na gospodarstvo i socijalnu politiku država članica Europske unije (EU), a sve to s ciljem poboljšanja ključnih sastavnica zajedničke politike Europske unije. Europski fondovi sastoje se od pet programa a to su:

- Europski fond za regionalni razvoj,
- Kohezijski fond,
- Europski socijalni fond,
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj,
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije 1 n.d., n.p.)

Svaki od ovih pet programa ima određene smjernice i prioritete prema kojima se projektne prijave oblikuju i prijavljuju na natječaje.

U ovom radu obrađuje se tema kontinentalnog turizma Baranje i mogućnosti financiranja projekata vezanih uz kontinentalni turizam iz sredstava Europskih fondova. Rad se sastoji od teorijskog dijela koji je vezan uz osnovne informacije o Europskim fondovima kao instrumentu financiranja te na istraživanju temeljenom na sekundarnim podacima koji su vezani uz kontinentalni turizam Baranje koja postaje vodeća destinacija turizma u ovom dijelu Republike Hrvatske. U radu će se također, navesti primjeri dobre prakse projekata ali i prikazati trenutno aktivni natječaji namijenjeni poticanju turizma. Osim toga, bitno je spomenuti i potencijale koje Baranja nudi a nisu dovoljno iskorišteni ili promovirani u svrhu razvoja kontinentalnog turizma. Tu se prvenstveno misli na oblike turizma poput lovnog i ribolovnog ali i na bogatu gastro ponudu koja bi se kroz buduće projekte trebala još više osnažiti i promovirati jer je jedan od ključnih potencijala za privlačenje novih turista.

Svrha rada je kroz pregled potencijala za dodatan razvoj kontinentalnog turizma i potencijala europskih fondova dati odgovore na pitanja kako se iz europskih fondova mogu financirati projektne ideje povezane za turizma, što su najveći potencijali Baranje kao regije i na što se treba stavljati naglasak kada je u pitanju privlačenje novih turista te pružanje slike isprepletenosti turizma kao jedne od gospodarskih grana s drugim gospodarskim granama te kako tu činjenicu iskoristiti i uz pomoć europskih fondova pospješiti razvoj turizma. Također, prikazat će se da se Baranja ne sastoji samo od Parka prirode Kopački rit već da Baranju čine

broje druge atrakcije posebice prirodna bogatstva poput šuma koje su pogodne za razvoj lovnog turizma, ili rijeke Dunav i Drava pokraj kojih se može razvijati lovni turizam.

Za potrebe ovog rada napravljen je dubinski intervju s predstavnicima turističke zajednice općine Bilje s ciljem analize njihova stajališta o potencijalima Baranje ali i korištenju sredstava iz Europskih fondova s obzirom na to da se radi o jednim od glavnih pokretača razvoja turizma u Baranji.

2. UVOD U FONDOVE EUROPSKE UNIJE

Europska Unija sastoji se od 28 država članica među kojima je i Republika Hrvatska. Unija predstavlja udruženje država na teritoriju Europe s ciljem promicanja mira i blagostanja.

“Integracijski proces započeo je s Europskom zajednicom za ugljen i čelik (engl. European Coal and Steel Community – ECSC) koju su, 1951. u Parizu, osnovali Francuska, SR Njemačka, Italija i države Beneluxa. Članice su ECSC-a, 1957. u Rimu, osnovale Europsku ekonomsku zajednicu (engl. European Economic Community – EEC) radi uspostavljanja zajedničkoga tržišta i usklađivanja privrednih politika.” (Leksikografski zavod Miroslav Krleža1 n.d., n.p.)

“Europski fondovi su financijski instrumenti za provedbu pojedine javne politike Europske unije u zemljama članicama.” (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije2, n.d., n.p.) Europski fondovi pružaju mogućnosti financiranja određenih projektnih ideja. Ulaskom u Europsku uniju Republike Hrvatska je stekla pravo korištenja sredstava raspoloživih u programskom razdoblju 2007-2013.godine. “U trenutnom programskom razdoblju od 2014-2020.godine Hrvatska ima na raspolaganju europske strukturne i investicijske fondove (ESI) - Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Kohezijski fond (KF), Europski socijalni fond (ESF), Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR), Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR) i Programi Unije po pravilima i kriterijima punopravne zemlje članice.” (Logožar et al. 2016, 4). Slika 1 daje prikaz ukupne alokacija iz ESI fondova za Republiku Hrvatsku u programskom razdoblju 2014.-2020.

Slika 1: Dostupnost sredstava iz ESI fondova za Republiku Hrvatsku

ESI fond	Alokacija (Eur)
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
Ukupno	10.675.944.270

Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH 2014.-2020.

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije1 n.d., n.p.)

Iz slike 1 možemo vidjeti da je Republici Hrvatskoj u programskom razdoblju 2014.-2020. ukupno na raspolaganju 10.675.944.270 eura. Taj novac raspoređen je na pet fondova, a najviše novca izdvojeno je za Europski fond za regionalni razvoj ukupno 4.321.499.588 eura. Iz toga možemo zaključiti da je Republici Hrvatskoj jedan od prioriteta poticanje i jačanje regionalnog razvoja kao i gospodarska ulaganja i poticanje poduzetništva. Može se još istaknuti i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj za koji je izdvojeno 2.026.222.500 eura, a iz toga se zaključuje kako je ruralni razvoj i poljoprivreda jedna od ključnih grana na kojima Republika Hrvatska temelji svoje gospodarstvo.

2.1. Kriteriji za korištenje EU fondova

Osnovni kriterij za korištenje EU fondova jest taj da država koja ih koristi bude zemlja članica Europske unije. Nadalje, postoje i drugi preduvjeti koji moraju biti usklađeni s Europskom unijom kao što su zakonodavni okviri ili strateški okviri koji definiraju usklađenost države članice s Europskom unijom. Osim toga, programi i prioriteti financiranja usklađeni su s ciljevima Strategije Europa 2020, kojom se do 2020.godine želi postići: održiv razvoj, pametan rast i uključiv rast. “ Strategija Europa 2020. program je Europske Unije za rast i otvaranje radnih mjesta u ovom desetljeću. Njome se naglašava pametan, održiv i uključiv rast kao način prevladavanja strukturnih slabosti europskog gospodarstva i poboljšanja njegove konkurentnosti i produktivnosti te podupiranja održivog socijalnog tržišnog gospodarstva.” (Leksikografski zavod Miroslav Krleža2 n.d., n.p.)

Kako bi se Strategija Europa 2020, ostvarila postoje određeni ciljevi koji se nastoje ispuniti pomoću financijskih sredstava Europske unije a to su:

- “
1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i gospodarstva
  2. Poboljšani pristup, korištenje te kvaliteta informacijskih i komunikacijskih tehnologija
  3. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća (SME), poljoprivrednog sektora te sektora ribarstva i akvakulture.
  4. Podrška prijelazu prema ekonomiji temeljenoj na niskoj razini emisije CO₂ u svim sektorima
  5. Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencija i upravljanje rizicima
  6. Zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa
  7. Promicanje održivog prometa, te uklanjanje uskih grla (barijera) u ključnoj infrastrukturi
  8. Promicanje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage

9. Promicanje socijalnog uključivanja te borba protiv siromaštva
10. Ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje
11. Jačanje institucionalnih kapaciteta te učinkovita javna uprava” (Logožar et al. 2016, 10)

2.2. Vrste EU fondova

Kako je prethodno navedeno postoji značajan broj fondova koji su na raspolaganju institucijama zemalja članicama Europske unije. U okviru ovog poglavlja obradit će se vrste europskih fondova, njihovi ciljevi i prioriteti ulaganja.

1. Europski fond za regionalni razvoj- jest fond kojim se nastoji poduprijeti gospodarstvo određene države članice s ciljem jačanja gospodarske i socijalne kohezije te smanjenjem nejednakosti unutar regija država članica Europske unije. Neki od prioriteta ovoga fonda jesu mali i srednji poduzetnici, održivi urbani razvoj, ulaganja u zdravstvenu, obrazovnu i socijalnu infrastrukturu itd. “U okviru Operativnog programa "Konkurentnost i kohezija" 2014. - 2020. Republici Hrvatskoj na raspolaganju 6,881 milijarda eura od čega 4,321 milijarda eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR).” (Krutak d.o.o.1 n.d., n.p.)
2. Europski socijalni fond- dok je u Europskom fondu za regionalni razvoj prioritet ulaganje u infrastrukturne projekte, pomoć poduzetnicima, istraživanje razvoj i inovacije Europski socijalni fond brine za ulaganje u ljude, njihova znanja i vještine kako bi postali konkurentniji na tržištu, kao i ulaganja u najugroženije skupine ljudi koji su a rubu siromaštva kako bi im se osigurala egzistencija. “Ukupna alokacija za Republiku Hrvatsku do 2020. iznosi 1,85 milijardi eura od čega je 1,58 milijardi financirano iz proračuna Europske unije, uključujući 66 milijuna eura iz inicijative za zapošljavanje mladih.”(Logožar et al. 2016, 23)
3. Kohezijski fond- ovaj fond je namijenjen isključivo manje razvijenim državama članicama Europske unije među kojima su Bugarska, Cipar, Estonija, Češka, Grčka, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Malta, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka i Slovenija. (Krutak d.o.o.2 n.d., n.p.) Prioriteti kohezijskog fonda podijeljeni su na dva sektora:

- Sektor prometa (transeuropske transportne mreže, paneuropski koridori i transportna infrastruktura koja pridonosi urbanom i javnom prometu održivom za okoliš.)
- Sektor okoliša (infrastruktura okoliša radi preuzimanja standarda Europske Unije, za zaštitu okoliša te učinkovito korištenje energijom i obnovljivim izvorima energije.) (Ariana Vela 2015, 23)

4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj- „26. svibnja 2015.godine, Europska komisija je odobrila Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014.-2020.godine. Tim programom je definirano 16 mjera koje imaju za cilj povećanje konkurentnosti u sektoru poljoprivrede, šumarstva i prerađivačke industrije.“ (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj n.d., n.p.). Neke od najznačajnijih mjera su Mjera 3 koja se odnosi na sustave kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu, Mjera 4 koja se odnosi na ulaganje u fizičku imovinu, te Mjera 6 koja se odnosi na razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja.
5. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo- “ EFPR je financijski instrument Europske unije za programsko razdoblje 2014.-2020. koji će doprinijeti postizanju ciljeva nove, reformirane Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) i poticati provedbu Integrirane pomorske politike (IPP) Europske unije. Ovaj fond je jedan od pet Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondovi) koji se međusobno nadopunjuju i nastoje promicati oporavak Europe temeljen na rastu i zapošljavanju.”(Ministarstvo poljoprivredne uprave ribarstva n.d., n.p.)

3. PROJEKTI U SEKTORU TURIZMA

Turizam je jedna od ključnih gospodarskih grana u Republici Hrvatskoj. Može se reći da svake godine turistička sezona obori vlastite rekorde posjećenosti, a tome najviše pridonose strani turisti koji su prepoznali bogatstvo naše obalne, ali i kontinentalne ponude.

U okviru ovog poglavlja obrađivati će se povezanost turizma s drugim gospodarskim granama kao što je na primjer poljoprivreda i promet. Također, u ovom poglavlju objasniti će se procedura prijave na natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava iz Europskih fondova kao i dati primjere iz prakse natječaja koji se trebaju ili su se već realizirali na području Osječko-baranjske županije. Osim toga, vidjeti će se i primjer dobre prakse koji dolazi iz Općine Nijemci, a projekt je iz sektora turizma.

3.1. Povezanost turizma i drugih gospodarskih grana

Specifičnost ove gospodarske grane jest u tome da se može povezati s brojnim drugim sektorima. Jedna od tih grana koja je ključna za daljnji razvoj turizma jest promet. Prometna povezanost je vrlo bitan čimbenik za turizam jer vodi ključnu ulogu u dovođenju turista na turističku destinaciju. Kako tržište podliježe novim trendovima tako se i javlja potreba za što boljom i kvalitetnijom prometnom povezanosti. Povezanost prometa i turizma ogleda se u problemima dostupnosti turističke destinacije i uglavnom je vezana uz infrastrukturu koja se stavlja na raspolaganje i koja mora zadovoljiti velike prometne zahtjeve na što kvalitetniji način. Kada se govori o kontinentalnom turizmu, grad Osijek se nameće kao središte prometne povezanosti kontinentalne Hrvatske. Posebice se ističe Zračna luka Osijek, koja svake godine bilježi porast dolazaka, ali i novih linija, te riječki promet koji je značajan zbog rijeka Drave i Dunava. Osim prometa, kao važna gospodarska grana za razvoj turizma jest i poljoprivreda. Kontinentalni turizam zapravo je spoj nekog oblika turizma i poljoprivredne djelatnosti. Eko proizvodnja vrlo je bitan čimbenik koji turističku ponudu čini atraktivnijom. Sve više turista odlučuje se na "bijeg" od gradske vreve i poželi se doći opustiti u prirodi. Još jedna od važnih grana za turizam ogleda se i u sektoru kulture. Turizam i kultura povezani su velikoj mjeri jer su kulturne znamenitosti jedan od važnih atrakcijskih čimbenika koje doprinose potpunijanju turističke ponude i privlače velik broj turista. Kako bi se i sam turizam uspješno razvijao potrebno je razvijati i druge gospodarske grane jer upravo ta povezanost dvaju ili više gospodarskih grana može pospješiti samu turističku ponudu. Kada navedeno promatramo iz aspekta Europskih fondova može se zaključiti kako turizam kao gospodarska grana ima zavidnu poziciju jer se upravo ta povezanost s drugim gospodarskim

granama može iskoristiti na pozitivan način time što se kroz natječaje objavljene kroz Europske fondove mogu financirati projekti koji pozitivno utječu na turizam. Primjer toga su natječaji Ministarstva prometa i natječaji Ministarstva poljoprivrede. Poticanje izgradnje prometne infrastrukture indirektno se utječe na bolju i kvalitetniju prometnu povezanost i samim time povećava se mogućnost za dolaskom većeg broja turista. Ministarstvo poljoprivrede potiče razvoj ekološke proizvodnje što također pozitivno utječe na turizam jer je jedan od temelja kontinentalnog turizam Baranje upravo ekološka proizvodnja kojom se pospješuje gastronomska ponuda.

3.2. Aktivni natječaji

Kako je prethodno spomenuto sektor turizma se može promatrati i kroz druge gospodarske grane, što pozitivno utječe na elemente i načine financiranja. Kada se gledaju natječaji iz Europskih fondova može se zaključiti da se i u drugim sektorima javljaju vrlo atraktivni natječaji koji se mogu uklopiti u sektor turizma i koji se mogu iskoristiti u turističke svrhe, bilo da se radi o infrastrukturi ili promociji. Ono što se smatra da je za privatne korisnike jedan od ključnih problema kada se govori o povlačenju sredstava iz Europskih fondova jest nedostupnost pravovremenih informacija, proceduralna ograničenja prilikom prijave te dio financijskih sredstava koji sami moraju osigurati. Kada se govori o aplikacijskim prijavama za određene projekte treba imati na umu da je to jedan složen administrativni proces koji privatni korisnici gledaju sa strepnjom. Sama prijava na natječaj u većini projekata zahtjeva da se prijavi projektna ideja. Projektna ideja prijavljuje se putem prijavnih obrazaca koji se sastoje od nekoliko dijelova. U projektnim obrascima potrebno je objasniti svoju ideju koja naravno, treba biti u skladu s natječajem za koji se prijavljuje, treba detaljno izraditi proračun koji je potreban da bi se određeni projekt mogao realizirati. Za svaki natječaj postoji dokument koji se objavljuje na službenim stranicama Europskih fondova pod nazivom Upute za prijavitelje. U tom je dokumentu vidljivo za koje projekte je namijenjen natječaj, tko su prihvatljivi korisnici, koja su ograničenja, koji su prihvatljivi troškovi kao i koliki je maksimalni moguć udio financiranja iz sredstava Europskih fondova za koji se raspisuje natječaj. Većina projekata za koje se prijavljuju privatni korisnici mogućnost financiranja troškova provedbe svojih projekata nije u cijelosti već najčešće u rasponu od 30 % do 70 %. ovisno o sektoru i natječaju za koji se projektna ideja piše. Ostatak novca privatni korisnici moraju sami osigurati, i tu se ogleda najveća razlika između javnih tijela i privatnih korisnika. Kada projekt prijavljuju javna tijela kao što su županije, općine ili gradovi u većini slučajeva je stopa financiranja između 90-100%. Nakon što se ispune projektni obrasci šalju se u određene

državne službe (Za projekte vezane uz sektor poljoprivrede zadužena je agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju) koje pregledavaju projekte prijave te donose odluku je li projekt u skladu sa svim tehničkim normama te koja je stopa financiranja. Nakon toga korisnik dobije ugovor koji potpisuje i kreće u realizaciju projekta. Smatra se da je projektna realizacija puno teži proces od same prijave. Posebice u dijelu ispunjena vremenskih rokova i financijskih ograničenja. Većinom privatni korisnici angažiraju konzultantske tvrtke koje se bave pisanjem i provedbom ove vrste projekata jer većinu projekata ne može napisati i realizirati jedna osoba. Bitno je da postoji osoba koja je zadužena i educirana za provedbu postupaka javne nabave. Osim toga, kada je projekt odobren korisnik dobije svog voditelja projekta s kojim prolazi sve faze u realizaciji projekta. Kada je projekt gotov slijedi kontrola usklađenosti s prijavljenom dokumentacijom te provjera dokumentacije. Ako se pokažu određena odstupanja bilo financijska ili vremenska mogu se tražiti određene korekcije koje se najčešće odnose na dio sufinanciranja tj. Europska unija umanjuje iznos sufinanciranja.

Kako je već i spomenuto na početku ovog poglavlja, prijave za ovakav oblik financiranja nisu nimalo jednostavne i zahtijevaju dosta vremena. Ono što se smatra ključnim, za privatne korisnike jeste da dobro prouče Upute za prijavitelje za određeni projekt kako bi vidjeli jesu li prihvatljivi korisnici i može li se njihova ideja realizirati uz odabrani projektni natječaj. Ako vide da su prihvatljivi korisnici najbolja opcija je da potraže profesionalnu pomoć pri samoj prijavi, ali i realizaciji projekta. U većini natječaja moguće je zatražiti i financijska sredstva za konzultantske tvrtke koje se bave pisanjem i provedbom projekata. Osim toga, dosta je bitno da imaju i vlastitu financijsku podlogu tj. da dio sredstava koji se ne financira iz Europskih fondova osiguraju sami bilo da se radi o vlastitim prihodima ili podizanju kredita u banci. Kada se govori o vlastitim financijskim sredstvima vrlo je bitno da prijavitelj projekta unaprijed analizira svoje financijske kapacitete kako bi uspješno mogao provoditi projektne aktivnosti i održavati projektnu ideju kada se projekt realizira.

Trenutno postoji nekoliko aktivnih natječaja vezanih uz pomoć turističkom sektoru. Neki od njih su iz sektora poljoprivrede, energetike, ali najviše dolazi iz samog sektora turizma.

Ministarstvo poljoprivrede u suradnji s agencijom za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju kroz niz mjera potiče razvoj seoskih gospodarstava i eko proizvodnju. U sklopu Mjere 6 trenutno je još uvijek aktivan natječaj za podmjeru 6.2. “ Potpora ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima”. “ Osigurano je ukupno 187.787.500,00 kuna namijenjenih stvaranju novih nepoljoprivrednih djelatnosti na

poljoprivrednim gospodarstvima, uz održavanje postojeće zaposlenosti ili stvaranje novih radnih mjesta. Cilj ove mjere Programa ruralnog razvoja je smanjenje depopulacije i poticanje održivog razvoja ruralnih područja. Moguće je ulagati u sektor prerade i marketinga ili izravne prodaje proizvoda te sektor pružanja usluga u ruralnim područjima koji može obuhvaćati: usluge u poljoprivrednim, šumarskim i veterinarskim djelatnostima, usluge u društvenim djelatnostima i intelektualne usluge. Ulagati se može i u sektor turizma u ruralnom području te u sektor tradicijskih i umjetničkih obrta.” (Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju¹ n.d., n.p.)

Također, početkom 2018.godine objavljen je i natječaj “ Povećanje energetske učinkovitosti i korištenje OIE u privatnom uslužnom sektoru (turizam, trgovina).” Natječaj je objavilo ministarstvo za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost a krajnji cilj jest pomoći uslužnom sektoru, posebno turističkom i trgovačkom da pokrene energetska učinkovitost i odgovarajuće mjere uštede energije kao i smanjenju udjela konvencionalnih (fosilnih) goriva u ukupnoj potrošnji energije uvođenjem (prebacivanjem na) obnovljive izvore energije u uslužnom sektoru.“ (Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost n.d., n.p.)

Postoji niz natječaja koje je objavilo i ministarstvo turizma, a ono što je evidentno jest da se najviše sredstava želi uložiti u podizanje kontinentalnog turizma. Tome svjedoči i natječaj za dodjelu potpora temeljem Programa razvoja cikloturizma na kontinentu, cilj ovog natječaja jest da se podigne konkurentnost hrvatskog turizma uz afirmaciju Hrvatske kao jedne od vodećih međunarodnih turističkih destinacija. Prihvatljivi korisnici su jedinice područne (regionalne) samouprave –županije među kojima je i Osječko-baranjska županija. Ukupan iznos bespovratnih sredstava za ove projekte iznosi 5.000.000,00kn. Osim ovog natječaja ministarstvo turizma je 19.veljače 2018. godine objavilo i javni poziv za kandidiranje projekata za dodjelu bespovratnih sredstava temeljem Programa konkurentnost turističkog gospodarstva. “ Sredstva će se kroz niz mjera dodjeljivati za povećanje standarda, kvalitete i dodatne ponude ugostiteljskih objekata, razvoj novih proizvoda u destinaciji, održivi razvoj, internacionalizaciju poslovanja, korištenje novih tehnologija i za druge aktivnosti s ciljem podizanja konkurentnosti turističkog gospodarstva, a posebna se pažnja posvećuje razvoju turizma na kontinentu, dalmatinskom zaleđu i otocima, održivom razvoju, korištenju digitalnih tehnologija te povezivanju poljoprivrede i turizma.“ (Ministarstvo turizma Republike Hrvatske n.d., n.p.)

3.3. Primjeri projekata u sektoru turizma

Kroz ovo poglavlje prezentirat će se tri projekta koja su iz sektora turizma a aktivnosti se provode na području Osječko-baranjske županije. Prvi projekt je Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš čiji je ugovor potpisan prošle godine, a prijavitelj je Javna ustanova Parka prirode Kopački rit. Drugi projekt je edukativni i informativni turistički centar mladih Stara Pekara s Trgom Vatroslava Lisinskog u Tvrđi koji je u postupku provedbe, te treći projekt Etnološki centar baranjske baštine u Belom Manastiru koji uspješno radi već dvije godine.

Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš

- o Prijavitelj: Javna ustanova Park prirode Kopački rit
- o Financirano sredstvima operativnog programa Konkurentnost i kohezija
- o Iznos potpore: 51.585.554,20kn
- o Projektom se planira obnoviti i opremiti postojeći objekt dvorca u Tikvešu kako bi se prenamijenio u Prezentacijsko edukacijski centar u kojemu će se valorizirati prirodna baština Parka Kopački rit. Projekt je turističkog karaktera jer će se posjetiteljima u centru pružiti edukativni program i sadržaj samoga parka.

Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara Pekara s Trgom Vatroslava Lisinskog u Tvrđi

- o Prijavitelj projekta: Grad Osijek
- o Financirano sredstvima iz operativnog programa Konkurentnost i kohezija
- o Iznos potpore: 62.570.187,87kn
- o Projekt ima za cilj obnovu stare pekare austro-ugarske vojske i prenamjenu objekta u hotelske smještajne kapacitete s nizom dodatnih ugostiteljskih i kulturnih sadržaja. Također, obnovit će se i Trg Vatroslava Lisinskog u Tvrđi koji će dobiti i javnu pozornicu koja će služiti za organizaciju raznih kulturno-turističkih događaja i manifestacija. “ Također, kroz ovaj značajan projekt potaknut će se i razvoj smještajnih kapaciteta u Osijeku i povećati broj raznih kulturnih, obrazovnih i društvenih događanja u samoj Tvrđi. Izravno će se utjecati i na povećanje broja posjetitelja i produženje turističke sezone, što će pozicionirati osječku Tvrđu kao turističko središte cijele regije.” (Središnja agencija za financiranje i ugovaranje n.d., n.p.)

Etnološki centar baranjske baštine

- o Prijavitelj projekta: Grad Beli Manastir
- o Financirano sredstvima iz operativnog programa Regionalna konkurentnost
- o Iznos potpore: 8.865.304,65 kn
- o Projekt se odnosi na uređenje postojeće građevine i prenamjena u etnološki centar Baranje čime se nastoji stvoriti kulturna turistička ponuda. Unutar prostora prikazivat će se vrijedna etnološka blaga Baranje kojom se nastoji razviti cjelogodišnja turistička ponuda.

3.4. Primjer dobre prakse-Centar za promatranje ptica Nijemci

U svrhu prezentacije primjera dobre prakse financiranih iz sredstava Europskih fondova u okviru ovog poglavlja se prikazuje Centar za promatranje ptica u Općini Nijemci. To je pozitivan primjer kako je jedna Općina razvila dobru projektну ideju i iskoristila Europske fondove za realizaciju.

“U sklopu 3. poziva Sheme za dodjelu bespovratnih sredstava u okviru Operativnog programa Regionalna konkurentnost 2007.-2013. Općini Nijemci odobren je projekt „Centar za promatranje ptica Nijemci“, ukupne vrijednosti 1.222.904,95 eura, u kojoj EU sufinanciranje iznosi 999.835,84 eura ili 81,75%. Cilj projekta Centar za promatranje ptica Nijemci je doprinijeti rastu i razvoju turizma orijentiranog ka razvoju malog i srednjeg poduzetništva i otvaranju novih radnih mjesta u Općini Nijemci i Vukovarsko - srijemskoj županiji.” (Centar za promatranje ptica Nijemci n.d., n.p.)

Općina Nijemci prepoznala je potencijale pomoću kojih se može pospješiti njihova ne samo turistička ponuda nego i gospodarstvo otvaranjem novih radnih mjesta u sektoru turizma i uslužnim djelatnostima. Cilj projekta je stoga razvoj turističkih potencijala, ali i malog i srednjeg poduzetništva kako za općinu Nijemci tako i za cijelu Vukovarsko-srijemsku Županiju. Partneri na projektu su Turistička zajednica Općine Nijemci te Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Vukovarsko-srijemske županije. Neke od aktivnosti projekta su opremanje Centra za promatranje ptica, nabava opreme, povezivanje ceste s biciklističkim rutama, uređenje Arboretuma Nijemci, postavljanje tematskog prirodnog dječjeg igralište, edukacije te postavljanje solarnih panela za napajanje rasvjetnih tijela.

Ovo je odličan primjer kako se od prirodnih potencijala i dobre ideje može napraviti projekt koji doprinosi prvenstveno sektoru turizma jer privlači mnogobrojne posjetitelje na jedinstveno iskustvo i pruža doživljaj upoznavanja prirode, životinja ali i uživanje u drugim zabavnim aktivnostima koje su osmišljene kroz ovaj projekt. Također, kako je prethodno rečeno ovaj projekt doprinosi i razvoju gospodarstva same Općine jer se kroz projekt otvaraju prilike za nova radna mjesta. Ono što je bitno u budućnosti jeste da se aktivnosti konstantno nadopunjavaju kako bi se pružile nove prilike za razvoj uslužnih djelatnosti kao što su otvaranje novih smještajnih kapaciteta, restorana ili zabavnih aktivnosti koje će iznova privlačiti velik broj posjetitelja.

4.NOSITELJI RAZVOJA TURIZMA U BARANJI

Glavni pokretač razvoja turizma u Baranji svakako je Osječko-baranjska županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave ovog dijela Republike Hrvatske. Osječko-baranjska županija treba predstavljati oslonac u razvoju turističkog sektora svoje regije, ponajviše zbog prirodnih resursa koji su na raspolaganju za razvoj kontinentalnog turizma, ali i zbog gospodarske orijentiranosti prema poljoprivrednoj proizvodnji koja je usko povezana s razvojem ruralnog turizma. Povezivanjem turizma i poljoprivrede aktivira se ruralni turizam kroz proizvodnju ekološke i zdrave hrane. „Prostorni plan Osječko-baranjske županije kao temeljni strateški dokument prostornog razvoja Županije utvrdio je da se turizam na području Županije mora razvijati na osnovu prirodnih i kulturnih bogatstava i raznolikosti te izdašnosti i ekološke očuvanosti prirodnih resursa. Kopački rit i druga zaštićena područja te područja termalnih izvora značajne su okosnice razvoja turizma.” (Osječko-baranjska Županija1 2017, 1) Premda se Kopački rit nameće kao najatraktivnija destinacija kontinentalnog turizma Slavonije i Baranje ne treba izostaviti i druge atrakcije koje mogu biti jednako zanimljive kako domaćim tako i stranim turistima. Kako bi se privukli potencijalni turisti jedan od ključnih segmenata ulaganja jest promocija turističkih proizvoda. Bez kvalitetnih marketinških stručnjaka u vidu znanja, alata i sredstava izostat će očekivani broj posjeta potencijalnih turista. Atraktivnost same destinacije kao i kvaliteta proizvoda koji se nude ključni su motiv pri izboru putovanja turista. Posljedicom globalizacije i u uvjetima sve veće konkurentnosti želje turista su sve zahtjevnije, a kako bi se one zadovoljile potrebna je konstantna inovativnost, otvorenost i prilagodljivost potrebama tržišta. “Nameće se potreba za snažnim brendiranjem destinacija i lokalnih proizvoda. Oni su inkorporirani u turistički proizvod te se nude kroz različite oblike ponude. Turistički brend tako postaje prepoznatljivim simbolom kvalitete i povjerenja u cjelokupnu destinacijsku ponudu, ali i opći ambasador regije/destinacije.” (Osječko-baranjska Županija1 2017, 21)

Mjere i aktivnosti na razini Županija, lokalne samouprave i turističkih zajednica:

- definiranje turističke ponude pojedinih destinacija,
- jačanje suradnje između javnog i privatnog radi stvaranja preduvjeta za kvalitetno upravljanje destinacijom,
- donošenje prostornih planova kojima će se utvrditi turističke zone kako bi se osigurao dugoročno održivi razvoj, smanjila neplanska izgradnja,
- poboljšati lokalnu i komunalnu infrastrukturu (županijske i lokalne ceste, parkirališta, javna rasvjeta, vodoopskrba, odvodnjavanje, uklanjanje otpada i dr.),

- poboljšati lokalni javni prijevoz,
- poticati razvoj i unapređenje dodatne ponude i sadržaja namijenjenih turistima,
- dodjelom koncesija i povoljnijih uvjeta, poticati razvoj obrta i malog poduzetništva posebice onog koji se temelji na proizvodnji autohtonih i tradicijskih proizvoda,
- pojačati suradnju s inspekcijским službama na suzbijanju sive ekonomije i rada na crno
- uvođenje i stavljanje u funkciju neiskorištenih smještajnih kapaciteta. (Osječko-baranjska Županija1 2017, 1)

Kako bi se određenu destinaciju turistički brendiralo potrebna su tri ključna segmenta. Prvi od njih je atrakcija same destinacije, to mogu biti prirodna bogatstva (kao što je primjer Kopački rit, ili baranjske šume u kojima obitavaju divljači), kulturološka arhitektura (primjerice Dvorac Eugena Savojskog), manifestacije (kao što su poznati Ribarski dani u Kopačevu), gastro i enološka ponuda, ili drugi oblici turizma (cikloturizam, ribolovni turizam). Osim atraktivne destinacije veliku ulogu igraju i marketinške aktivnosti kao i promidžba same destinacije kako bi se privukli potencijalni turisti. Osim toga, treći ključni segment su financijska sredstva kako bi se konstantno moglo ulagati u obogaćivanje postojeće ponude ili ulagati u nove oblike turizma. Kada se govori o financijskim ulaganjima Osječko-baranjska županija ima ključnu ulogu u sudjelovanju u programima Europske unije i povlačenju sredstava iz Europskih fondova. “ Osječko-baranjska županija svakodnevno prati i sudjeluje na različitim događanjima vezanim za temu Europske unije, strukturnih fondova i kohezijskog fonda, o čemu nastoji informirati građane na što bolji način. Osječko-baranjska županija također sa svojim timovima stručnjaka aktivno sudjeluje pri oblikovanju, apliciranju i implementaciji projekata različitih tematskih područja, a njen status je različit od prijavitelja, su-prijavitelja, nacionalnog partnera, prekograničnog partnera, suradnika i dr.“ (Osječko-baranjska Županija2 2015, 3). Osječko-baranjska županija povukla je više bespovratnih sredstava EU nego ostale Slavonske županije zajedno, a i više od svih Dalmajnskih županija zajedno.

Kako je vidljivo na tablici 1 subjekti s područja Osječko-baranjske županije sudjelovali su ili još uvijek sudjeluju u 173 projekta u programskom razdoblju 2014.-2020.

Tablica 1: Pregled projektnih aktivnosti subjekata s područja Osječko-baranjske županije u programskom razdoblju 2014. - 2020. prema subjektima

Korisnici/projekti na području Osječko-baranjske Županije	Broj projekata	Ukupna vrijednost projekata (EUR)	
Programsko razdoblje 2014.-2020.	173		126.374.841,43
OBŽ sudjeluje kao prijavitelj ili suprijavitelj, partner ili suradnik	7		45.584.195,02
Regionalna razvojna agencija Slavonije i Baranje sudjeluje kao nositelj, partner ili pridruženi partner	7	3.643.863,60	
<i>Od čega izdvajamo 4 projekta vrijednosti</i>	4		2.728.457,00
Jedinice lokalne samouprave, institucije i tvrtke u vlasništvu JLS	39		48.819.418,25
Nevladine udruge	6		5.708.542,04
Privatni korisnici	117		23.534.229,12

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Osječko-baranjska županija3 2016, 10)

Kroz navedenu tablicu može se vidjeti kojim su korisnicima na području Osječko-baranjske županije odobrene projektne ideje te koja je ukupna vrijednost tih projekata. Prema evidentnoj tablici može se zaključiti kako je u programskom razdoblju od 2014. do 2020. godine za sada, najviše projekata odobreno privatnim korisnicima (117 projekata) čija je ukupna vrijednost 23.534.229,12 eura, dok je Osječko-baranjskoj Županiji odobreno 7 projekata u kojima sudjeluje kao prijavitelj, partner ili suradnik. Ukupna vrijednost ovih sedam projekata iznosi 45.584.192,02 eura. Iako se može zaključiti da Osječko-baranjska

županija ne sudjeluje u velikom broju projekata, kada bi se uspoređivale vrijednosti projekata Osječko-baranjske županije i privatnih korisnika (kojih je najviše) može se zaključiti da je vrijednost projekata skoro dvostruko veća nego vrijednost projekata koji su odobreni privatnim korisnicima. Iz tablice 2 može se vidjeti pregled programskih okvira u kojima sudjeluju subjekti s područja Osječko-baranjske županije.

Tablica 2: Pregled programskih okvira u kojima sudjeluju subjekti s područja OBŽ

Programski okvir za razdoblje 2014.-2020.	Broj projekata
OP Učinkovitost ljudskih potencijala 2014.-2020.	4
OP Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.	5
Program ruralnog razvoja 2014.-2020.	142
Erasmus+ 2014.-2020.	9
Horizon 2020	1
INTERREG V-A Mađarska- Hrvatska	1
Program LIFE	1
Instrument za povezivanje Europe-CEF	1
OP Za hranu i/ili osnovnu materijalnu pomoć	5
Europa za građane 2014.-2020.	1
Europska komisija	1
Interreg Mediterranean	1

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Osječko-baranjska Županija4 2016, 10)

Tablica 2 daje prikaz programskih okvira za razdoblje 2014.-2020.godine i broj projekata koji su odobreni u određenom programskom okviru. Tako prema podacima koje sadržavaju informacije o projektima sufinanciranim sredstvima Europske unije i drugih međunarodnih izvora na području Osječko-baranjske županije može se vidjeti da najviše prijavljenih projekata dolazi iz fonda programa ruralnog razvoja (142 projekta), a to nam govori da su subjekti prepoznali priliku i mogućnost da uz pomoć europskog novca jačaju razvoj ruralnih područja.

Osječko-baranjska županija nedavno je sudjelovala na predstavljanju svoje turističke ponude u Europskoj prijestolnici Bruxellesu te Münchenu. Potencijale kontinentalnog turizma Osječko-baranjske županije predstavili su župan Ivan Anušić, pročelnica Upravnog odjela za

investicije, razvojne projekte i fondove EU Nataša Tramišak, pročelnica Upravnog odjela za kontinentalni turizam Tatjana Roth te Zrinka Vlašić, predsjednica zdravstveno-turističkog klastera Pannonian Health.

“Želimo kao turistička destinacija postati međunarodno prepoznata regija gdje će se održivi razvoj temeljiti na spoju poljoprivrede i turizma. Ono što nas izdvaja od drugih je uistinu široka lepeza turističke ponude s identitetom autentičnosti, gostoljubivosti i opuštenosti. Konferenciju u Parlamentu smo iskoristili i kako bi naše zastupnike upoznali sa željom da u novoj Financijskoj perspektivi Europske unije 2021.-2027. budu uvršteni i projekti turističke infrastrukture, jer na kvalitetnoj infrastrukturi možemo postaviti temelje za sustavni razvoj turizma. Do sada je turizam rezultat pojedinačnih inicijativa, što, ako želimo razvijati svoju ponudu i bilježiti ozbiljniji rast posjeta, moramo mijenjati. Strateški ćemo razvijati turizam koji kod nas može biti izuzetno snažna gospodarska grana koja će generirati nova radna mjesta i podići kvalitetu života našeg kraja.“- kazao je župan Anušić.“(Glas Slavonije1 2018, n.p.)

Osječko-baranjska županija glavni je pokretač razvoja svih gospodarskih grana na ovim prostorima jer kao nositelj ovog dijela Republike Hrvatske ima dovoljno sredstava na raspolaganju da sa svojim dobrim primjerima potiče i druge subjekte na ulaganja, razvoj i širenje kako poduzetništva tako i turizma. Bitno je da se ide u korak s vremenom ne samo što se tiče ponude nego i marketinških aktivnosti. Osječko-baranjska županija predstavlja stup ove regije i uz pomoć župana ali i svih ostalih sudionika javnog sektora može se postići da se privatni korisnici potaknuti dobrim primjerima i suradnjom odlučuju za vlastite projekte s vlastitim ulaganjima. Još jedna od pozitivnih i motivirajućih činjenica, jeste ta da je Osječko-baranjska županija pokrenula projekt pomoć u realizaciji projekata sufinanciranih iz Europskih fondova. Osječko-baranjska županija osigurala je sredstva za predfinanciranje. Korisnici ove pomoći su ustanove, udruge i druge neprofitne pravne osobe kojima su odobrena bespovratna sredstva u okviru strukturnih fondova Europske Unije, programa suradnje Europske Unije ili programa zajednice za projekte koji su od značaja za razvoj županije. Ono što se još može učiniti kako bi se privatne korisnike potaknulo na ovaj način financiranja projektnih ideja jeste pomoć pri izradi i prijavi na same natječaje. Za privatne korisnike najčešće je složenost natječajne dokumentacije i procedura izvještavanja glavni problem kada se radi o financiranju projekata iz Europskih fondova, a osim toga bitno je i da informacije budu pravovremene i dostupne kako bi se što više ljudi uključilo. Osječko-baranjska županija može pomoći u toj mjeri da se kroz razne radionice, seminare i

prezentacije upozna šira zajednica sa svim bitnim elementima i pitanjima vezanim uz ovaj način financiranja projekata.

4.1. Turistička zajednica Općine Bilje

Na području Baranje djeluje turistička zajednica Baranje kojoj je cilj promocija i jačanje Baranjskih turističkih proizvoda i potencijala. Osim turističke zajednice Baranje, na području Baranje djeluje i turistička zajednica Općine Bilje koja obuhvaća promociju, ali i organizaciju turističkih događaja koji se odvijaju na području Općine Bilje (Bilje, Kopačevo, Vardarac, Lug, Podunavlje, Kozjak, Tikveš i Zlatna Greda.)

Za potrebe ovog rada proveden je dubinski intervju s direktoricom turističke zajednice općine Bilje Danijelom Mihaljević. Postavljeno je 4 pitanja koja se odnose na turističke potencijale Baranje i intenzitet korištenja Europskih fondovate se navode u nastavku.

1. Navedite nekoliko uspješnih projekata kojima Turistička Zajednica općine Bilje promovira kontinentalni turizam i razvoj turističkih potencijala Baranje.

Odgovor: Temeljem Zakona o turističkim zajednicama, te godišnjem planu i programu rada, Turistička zajednica općine Bilje realizira brojne projekte kojima promovira turistički sadržaj destinacije: sudjelovanje na sajmovima, on line promotivne aktivnosti: na društvenim mrežama, Facebooku i Instagramu, objava sadržaja na mobilnoj aplikaciji, kroz tiskanje promotivnih brošura, oglašavanjem u tisku, radiju i offline, organiziranjem kulturnih, zabavnih i gastronomskih manifestacije te tematskih događanja – prezentacija.

2. Koji su po vašem mišljenju potencijali kojima se može pridonijeti razvoj kontinentalnog turizma u Baranji?

Odgovor: Potencijali kontinentalnog turizma su ono što već imamo i čime raspolažemo: prirodne ljepote parka prirode, uređene biciklističke staze, bogata kulturno povijesna baština, te raznolika gastronomska ponuda područja. Razvoju kontinentalnog turizma trebaju pridonijeti novi sadržaji, odnosno aktivnosti koji se mogu provoditi u tom okruženju: cikloturizam, vožnja kajacima, čamcima, obilazak dvorca, tematske gastro večeri i sl. Sukladno tome, razvoj sadržaja treba pratiti poboljšanje turističke infrastrukture, povećanje kvalitete smještajnih kapaciteta (podizanje razina zvjezdica) te edukacija stanovništva koji se bave turizmom i ugostiteljstvom.

3. Dali ste se ikada prijavljivali projekt na Europske fondova, i ako jeste, dali ste bili u ulozi prijavitelja, suradnika ili partnera? Ako ste prijavili projekt, na koji natječaj je bio prijavljen, koliko je sredstava povučeno iz EU fondova? Molim Vas da mi ukratko opišete svrhu i cilj projekta.

Odgovor: *Turistička zajednica općine Bilje zbog malih kapaciteta, ljudskih potencijala i malog iznosa izvornih prihoda, nije nikada do sada bila prijavitelj na EU fond. Bili smo prijavljeni kao partner na projektu međugranične suradnje Hrvatska -Mađarska, u smislu jačanja ljudskih potencijala djelatnika u turizmu te unapređenja turističke infrastrukture kroz obnovu ureda Turističke zajednice u svrhu suvenirnice. Prijava na natječaj nije odobrena.*

4. Imate li ideju za budući projekt koji želite prijaviti na eu fondove i opišite projekt?

Odgovor: *Ideja za budući projekt bila bi realizacija Turističko informativnog centra, koji bi se nalazio upravo u Bilju, na samom ulazu u Baranju. Sadržavao bi turistički ured, suvenirnicu, konferencijsku dvoranu te bi bio ishodišna točka pri svakom posjetu turista jer bi davao informacije, promotivni materijal te prodavao suvenire područja.*

Iz navedenog intervjua može se zaključiti kako su iz turističke zajednice općine Bilje svjesni da se za daljnji razvoj turizma ponuda mora konstantno nadopunjavati novim sadržajem kako bi se privukli gosti. Ono što su istaknuli je razvoj cikloturizma kao posebnog oblika turizma, a kako je prethodno spomenuto u ovome radu baš za taj oblik turizma ministarstvo je kroz Europske fondove raspisalo natječaj za dodjelu sredstava. Što se tiče projekata, može se zaključiti da se ova turistička zajednica još nije prijavljivala na natječaje u svojstvu vodećeg partnera uslijed nedostatka resursa. Vrlo je bitno da se po tome pitanju može naći rješenje ako se stupi u kontakt sa županijom koja ima svoju razvojnu agenciju u kojoj rade adekvatni stručnjaci za pripremu i izradu projektnih prijedloga. Ono što je ipak pohvalno, to je da su pokušali biti partneri u projektu na prekograničnoj suradnji. Također, prema zadnjem odgovoru može se vidjeti da postoji potreba za turističko-informativnim centrom koji bi se mogao financirati iz Europskih fondova, ali je potrebno pratiti aktivne natječaje te uklopiti ideju u neki od njih. S obzirom na to kako je naglašeno da turistička zajednica općine Bilje raspolaže nedostatnim ljudskim kapacitetima potrebna je suradnja s Osječko-baranjskom županijom kao glavnim pokretačem razvoja ove regije.

5. OSOBINE TURISTIČKE PONUDE BARANJE

Republika Hrvatska orijentirana je na turističku djelatnost kao jednu od primarnih sektora gospodarstva i ukupnog ekonomskog napretka. Osim dominantnog udjela priobalnog pomorskog dijela Hrvatske u ukupnom turističkom prometu, i kontinentalni dio raspolaže s brojnim i raznolikim resursima. Najprivlačniji sadržaji za turiste u ovom dijelu su prirodna i kulturna bogatstva, lovni i ribolovni oblik turizma te bogata gastro ponuda.

5.1. Elementi turističke ponude Baranje

Turističko tržište možemo promatrati kao skup ponude i potražnje. Iz čega proizlazi i definicija "Turističko tržište- skup odnosa ponude i potražnje u području usluga i dobara što služe za podmirenje turističkih potreba na određenom prostoru, odnosno odnosa ponude i potražnje koji nastaju pod utjecajem turističkih kretanja" (Čavlek et al. 2011, 52)

Također proizvodi i usluge koje se nude u okvirima turističkog sektora vezani su prostorno na kojem se proizvode i nude te se ne mogu konzumirati na drugom mjestu.

Kako bi turistička ponuda mogla zadovoljiti potrebe turističke potražnje, potrebna je sinergija različitih resursa i subjekata koji sudjeluju u komponiranju integralnog turističkog proizvoda kojeg će turisti konzumirati. S tog aspekta moguće je izdvojiti 6 skupina čimbenika koji čine komponente turističke ponude. (Čavlek et al. 2011, 63)

1. Atrakcija
2. Ugostiteljstvo
3. Prijevoz
4. Turističko posredništvo
5. Organizacije turizma
6. Trgovina.

5.2. Sastavnice turističke ponude Baranje

Turistička ponude Baranje predstavlja zaokruženu cjelinu koja svoju prepoznatljivost temelji na bogatstvu prirodnih atraktivnih faktora, kulturnim znamenitostima, pružanju usluga smještaja u obliku privatnih ruralnih kapaciteta s naglaskom na autohtone, domaće i jedinstvene gastronomske specijalitete upotpunjene s kvalitetnim lokalnim vinima. Segmenti turističkog proizvoda Baranje, prezentirani na ovakav način asociraju na Baranju u cjelini, pa možemo govoriti o Baranji kao o određenom turističkom brendu koji uz ostale mogućnosti,

izletničkog, lovnog, ribolovnog, biciklističkog i avanturističkog turizma, raspolaže ogromnim potencijalima za snažnije uključivanje u hrvatske i međunarodne turističke tokove.

5.3. Prirodne atrakcije Baranje

Najznačajniju prirodnu atrakciju Baranje čini Kopački rit, poplavno područje nastalo djelovanjem dvaju velikih rijeka, Drave i Dunava. To je trajno zaštićeno područje i jedno je od najočuvanijih poplavnih područja u Europi. Bogatstvo različitih vrsta staništa uvjetuje i mnoštvo životinjskih vrsta koje u njemu pronalaze uvjete za život. Fauna kopačkog rita zastupljena je velikim brojem beskralješnjaka (puževi, kukci, leptiri, komarci..) i kralješnjaka kao što su ribe (" U vodama Kopačkog rita zabilježeno je 44 vrste slatkovodnih riba, ali se pretpostavlja da bi to područje moglo naseljavati 60-tak vrsta riba."(Javna ustanova „ Park prirode Kopački rit1“ n.d., n.p.)). vodozemci, gmazovi, ptice i sisavci. Kopački rit jest atraktivna turistička destinacija, posebice kao mjesto za odmor, izlete, edukativne ekskurzije, sportsko-rekreativne ribolovne aktivnosti, atraktivne plovidbe Kopačevim jezerom i vrlo popularno promatranje i snimanje ptica. Slika 2 daje prikaz jedne od turističkih aktivnosti koje se odvijaju u sklopu Parka prirode Kopački rit. U sklopu parka osmišljena je aktivnost promatranja ptica. S obzirom na to da u ovom parku obitava velik broj ptica moguće je da se u jednom danu vidi između 35 i 63 različite vrste ptica.

Slika 2: Program promatranja ptica u Parku prirode Kopački rit

Program "Promatranje ptica" u Parku prirode Kopački rit

Kopački rit je najočuvanije vlažno stanište u Europi stoga je i njegova biološka raznolikost iznimno velika. Vrijednost Kopačkog rita je i u tome što se krajobraz neprestano mijenja izmjenom godišnjih doba, ali i pod utjecajem dolaska i odlaska vode. Dinamika kretanja vode uvjetuje rasprostranjenost životinjskih vrsta na području Parka prirode. Plavljenje rita započinje krajem veljače i početkom ožujka, te traje do sredine srpnja i početka kolovoza. Sušno razdoblje traje od kolovoza do veljače slijedeće godine i u tom periodu ptice se nalaze na ribnjacima i živim tokovima rijeka. Ukupan broj vrsta najveći je tijekom proljetne i jesenske migracije, a potom ljeti. Iako je zimi broj vrsta koje borave manji, na širem prostoru Parka prirode možete promatrati na desetine tisuća gusaka i pataka koje dolaze iz zapadnog Sibira. Sve su to razlozi zbog kojih s ponosom možemo reći da je u Kopačkom ritu zabilježen velik broj različitih vrsta ptica. Naime, do sada je zabilježeno 295 vrsta ptica, od kojih su 144 vrste stalne ili povremene gnjezdarice. Prosječan broj vrsta tijekom pojedinog mjeseca dan je u sljedećoj tablici.

MJESECI	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Broj vrsta	53	57	73	71	82	64	58	64	51
70%	37	39	51	49	57	44	40	44	35

Istraživanja su pokazala da se tijekom jednog obilaska vidi oko 70% vrsta koje obitavaju na određenom području, što znači da svaki dan možete vidjeti između 35 i 63 vrsta ptica. Maksimalan broj vrsta zabilježen tijekom jednog jednodnevnog obilaska bio je 93 vrste.

U poplavnom periodu možemo vam organizirati posjetu i vožnju čamcem unutar Posebnog zoološkog rezervata, dok vam u sušnom periodu možemo organizirati obilazak starih šuma u poplavnom području. Istaknut ćemo još neke od vrijednih činjenica koje pokazuju veliku ornitološku vrijednost Kopačkog rita, a to su: najveće gnjezdilište orla štekavca u ovom dijelu Europe, najveće kolonije kormorana i sivih čaplji u Hrvatskoj. Mnogo je još zanimljivosti koje krije Kopački rit, a na vama je da dođete i da ih otkrijete.

Zbog svega navedenog, sigurni smo da ćete jednostavno uživati za vrijeme posjeta ovog čudesnog kraja te da ćete sa sobom ponijeti nezaboravne uspomene i vrijedno iskustvo. Zato smo za vas osmislili ovaj program promatranja ptica.

Izvor: preuzeto u cijelosti (Javna Ustanova „Park prirode Kopački rit“2 n.d., n.p.)

Kad se govori o broju posjetitelja Parka prirode Kopački rit postoje podatci koji govore da je „Park u 2015. godini posjetilo 29.836 posjetitelja od čega je oko 20% udio stranih posjetitelja najviše iz Slovenije, Mađarske, Njemačke, Austrije, Francuske. Za prvih 6 mjeseci 2016. godine Park je posjetilo 21.435 posjetitelja što predstavlja povećanje od 26% u odnosu na isti period prošle godine. Povećanje broja posjetitelja PPKR rezultat je ponajviše velikih ulaganja u infrastrukturu i usluge u proteklom razdoblju.” (Hrvatska gospodarska komora1 2016, 70). Tablica 3 daje nam pregled broja posjetitelja za razdoblje od 2007. do 2016. godine. U tablici se može vidjeti kako je broj posjetitelja od 2012. do 2015. godine bilježio pad u odnosu na godine ranije ali i to kako se u 2016 godini broj posjetitelja povećao u odnosu na prethodne godine.

Tablica 3: Broj posjetitelja u Kopačkom ritu (po godinama)

Godina	Broj posjetitelja
2007.	33.500
2008.	36.700
2009.	36.000
2010.	33.000
2011.	33.000
2012.	28.756
2013.	27.000
2014.	26.800
2015.	29.836
2016.	38.679

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Osječko-baranjska županija1 2017, 2)

Iz gore navedene tablice može se zaključiti da je u 2008. godini zabilježen pozitivan trend u odnosu na 2007. godinu odnosno povećanje broja posjetitelja za 10%. Nakon toga, slijede negativni trendovi od 2010-2014.godine, gdje se vidi da je u 2014.godini zabilježen najmanji broj posjetitelja u odnosu na prethodne godine. Zatim, u 2015.godini slijedi povećanje broja posjetitelja za 11% u odnosu na prethodnu godinu. Teško je reći zašto se dogodio taj negativan trend broja posjetitelja. Razlog može svakako biti nedovoljno ulaganje kako u infrastrukturu tako i u turističku ponudu ovog parka jer se iz tablice može vidjeti da je Park prirode Kopački rit 2016. godine zabilježio rekordno povećanje broja posjetitelja, što je najbolji pokazatelj da su ulaganja u infrastrukturu bitno obogatila ponudu Parka i da su posjetitelji to prepoznali, te je znatnim dijelom utjecalo da se vlastiti prihodi povećaju za 37%. Korištenjem europskih, nacionalnih i vlastitih sredstava realizirani su mnogi projekti, a još više se priprema. Izgradnjom nove infrastrukture proširena je turistička ponuda i povećan broj posjetitelja. “Novoizgrađeni servisni objekt, zatvoreni i otvoreni paviljoni, dio šetnice financirani su sredstvima Svjetske banke, putem NIP projekta u vrijednosti od 3.503.491,00 kn (bez PDV-a), a njihovo projektiranje i opremanje unutrašnjosti u vrijednost 2.438.454,00 kuna (bez PDV-a) financirano je od strane Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Izgradnja sanitarne jedinice, zgrade uprave, šetnice i njihovo opremanje iznosilo je više od 8.000.000,00 kuna što je financirao Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Ministarstvo turizma u iznosu od 700.000,00 kuna. Nabavljena su dva vozila na hibridni pogon i jedno na električni pogon, postavljena punionica za hibridna i električno vozilo na Prijemnom centru Mali Sakadaš, nabavljen je turistički brod na električni pogona ukupne vrijednosti 3.602.869,60 kuna. Ukupno su realizirani projekti u vrijednosti više od 23 milijuna kuna. Projekt Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš prijavljen je na strukturne fondove, odnosno poziv na Prirodnu baštinu 6C2. Projekt je odobren, i to u vrijednosti gotovo 52 milijuna kuna. Odobren je i projekt izgradnje pristaništa Veliki Sakadaš, čija je vrijednost 11 milijuna kuna, a u realizaciji je i projekt Dunavski parkovi vrijedan dva milijuna kuna. S velikom pozornosti očekuje se početak projekta Naturavita, projekt koji će rezultirati deminiranjem PP Kopački rit i pošumljavanjem ukupne vrijednosti oko 48 milijuna eura.” (Osječko-baranjska Županija1 2017, 2-3)

Osim Kopačkog rita svakako treba izdvojiti i naglasiti Eko centar Zlatna Greda koji je smješten u nekadašnjoj pustari gdje se danas nalazi i Lovačka kuća kojom gospodare Hrvatske šume d.o.o. šumarija Tikveš. Eko centar nastao je 2003. godine kao projekt udruge

za zaštitu prirode i okoliša Zeleni otok Osijek. Cilj ovog projekta jest da se kroz edukaciju šire javnosti i razvoj eko turizma očuvaju prirodni resursi i tradicije srednjeg Podunavlja i Kopačkog rita. “ Samo 30 minuta vožnje od središta Osijeka, a opet miljama daleko od užurbanog gradskog života, smjestila se Kuća u prirodi Zlatna Greda – pomno osmišljen koncept koji pruža praktična iskustva suživota čovjeka i prirode, mjesto učenja, ali i zabave. Kuća u prirodi funkcionira kroz praktične primjere održivog razvoja, poput obnovljivih izvora energije, odvajanja otpada, socijalnog poduzetništva i odgovornog poslovanja. U okruženju divljine osnažite sebe kao nove zaštitnike i promotore prirodnih i tradicijskih ljepota srednjeg Podunavlja.”(Zlatna Greda d.o.o.1 n.d., n.p.)

5.4. Društvene atrakcije Baranje

“Zbog sve zahtjevnijih, iskusnijih i rafiniranijih kupaca, koji sve više očekuju od ponude, kvaliteta ponude postaje strateška varijabla u borbi za tržišni udio. S izazovom kako poboljšati kvalitetu ponude, danas se susreću sve turističke destinacije.” (Vrtiprah 2006, 279)

Društvene atrakcije su one koje je čovjek stvorio svojim radom, trudom i inspiracijom i koje zbog svojeg povijesnog i kulturnog značaja doprinose određenu atraktivnu vrijednost na turističkom tržištu. Tu se ubrajaju: kultno-povijesni spomenici, sakralni objekti, dvorci, umjetničke rukotvorine, različite manifestacije i slično.

Jedna od najistaknutijih društvenih atrakcija Baranje jest dvorac Eugena Savojskog u Bilju, dvorac Eszterhazy u Dardi, kompleks dvoraca u Tikvešu, crkva Presvetog srca Isusovog u Čemincu (“ baranjska katedrala”) ali i brojni drugi.

Dvorac Eugena Savojskog u Bilju predstavlja vrijedno spomeničko izdanje u baroknom stilu, s velikim perivojem, podignuto između 1705. i 1712 godine. Glavni dio dvorca je jednokatan s masivnim tornjem u središnjem dijelu, dok su pobočna krila jednostavna s pravilnim nizovima prozora. Na dvorišnom pročelju očuvan je grb obitelji Savojski. Otkop oko dvorca podsjeća na srednjovjekovni način obrane. Dvorac je bio sjedište Beljskog vlastelinstva sve do 1827.godine kada je uprava preseljena u Kneževo. Unazad zadnjih desetak godina dvorac je bio u vlasništvu Hrvatskih šuma, a prošle godine je postao u vlasništvu Općine Bilje i Osječko-baranjske županije. „Općina Bilje ne krije zadovoljstvo te općinski načelnik Željko Cickaj ističe kako imaju velike planove za ovaj kompleks. Ističe kako će to biti višemilijunski projekt kojem je za cilj da se stvore uvjeti za razvoj lovnog turizma te time privuku imućniji turisti koji uživaju u ovom obliku turizma. Međutim, najavio je kako to neće biti jedina svrha i sadržaj biljskog dvorca.“ (Večernji list, novinsko-nakladničko društvo s ograničenom

odgovornošću1 2018, n.p.). Osim toga, već je poznato da se Baranja okrenula ka razvoju kontinentalnog turizma a ovaj dvorac zasigurno ima veliki potencijal za doprinos daljnjem razvoju.

Prema svim dostupnim informacijama lako je zaključiti da Baranja obiluje potencijalima koji su ključni za razvoj turističke ponude. Vrlo je značajan sam Park prirode Kopački rit ali postoji dovoljan broj drugih potencijala koji se mogu kvalitetno iskoristiti kako bi se upotpunila turistička slika Baranje. Glavni čimbenik za daljnji razvoj jesu financijska sredstva. Nedovoljno je osloniti se samo na Županiju i Općine kada je riječ o financijama jer poneki projekti zahtijevaju izdašnija financijska sredstva. U tim slučajevima dobro je poslužiti se financijskim instrumentima koji su nam na raspolaganju od strane Europske unije. Još uvijek je nedovoljno sredstava povučeno iz Europskih fondova s obzirom na to koliko imamo na raspolaganju. Jedan od ključnih projekata trebala bi biti obnova Dvorca Eugena Savojskog u Bilju. Bilje je općina koja je u Baranji ostvarila najveće prihode iz sektora turizma, tome naravno u prilog ide Kopački rit kao najvažnija atrakcija ovog prostora. Ali je jasno da se turizam ove regije ne može zasnivati na jednoj atrakciji, posebice jer na raspolaganju ima niz potencijala. Potrebno je više kulturnih elemenata kao što su muzeji, galerije, ali i manifestacije. Većina turističkih ruta Baranje orijentirana je na jednodnevnim izletima, a to je ono što se treba promijeniti. Treba uvrstiti više sadržaja na turističku kartu Baranje kako bi potencijalni turisti imali više razloga za duži boravak u Baranji. Ako se potrude da gostima pruže više različitih sadržaja to će rezultirati dužim boravcima, većem broju noćenja, potrebom za novim radnim mjestima, odnosno zapošljavanjem i u konačnici razvojem same regije. Osim toga, ono što je ključno jesu marketinške aktivnosti na koje treba obratiti posebnu pažnju. U današnja vremena nije bitno imati samo kvalitetan proizvod, potrebno je taj proizvod adekvatno prezentirati kako bi se potencijalni turisti upoznali s njim. Ono što bi se trebalo napraviti jeste iskoristiti Primorski dio Hrvatske i povezati se s turističkim zajednicama toga dijela kako bi se Kontinentalni dio mogao prezentirati većem broju turista koji su već posjetili Hrvatsku.

5.5. Smještajna i ugostiteljska ponuda Baranje

Postojanje smještajnih kapaciteta preduvjet je boravka, odnosno zadržavanja posjetitelja na području određene destinacije. Smještajna ponuda Baranje temelji se na dominaciji privatnih kapaciteta ruralnog turizma, što pridonosi autentičnosti i atraktivnosti cjelokupnog baranjskog turističkog proizvoda.

“Ruralni turizam skupni je naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se razvijaju na ruralnom prostoru i koji se temelje na važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga te korištenju već postojećih resursa.” (Dedonja, 2010. 12)

Sam pojam ruralnog turizma objedinjuje dva gospodarska sektora, poljoprivredu i turizam koji zajedno oblikuju specifičnu turističku ponudu, čija su glavna obilježja mirni seoski ambijent, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćim stanovništvom, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima. Najautentičniji oblik i obrazac ruralnog turizma predstavlja agroturizam, odnosno pružanje usluga smještaja, prehrane i točenja pića, rekreacije, zabave i ostalih usluga u okviru seljačkog gospodarstva. Osnovna djelatnost na seljačkom gospodarstvu je poljoprivreda, a ugostiteljsko-turističke usluge su dodatna djelatnost.

Oblici agroturizma se razlikuju s obzirom na usluge i objekte (Dedonja 2010. 27)

Prema uslugama razlikuju se:

1. Agroturizmi koji pružaju samo uslugu prehrane
2. Agroturizmi koji pružaju samo usluge smještaja
3. Agroturizmi koji pružaju usluge i smještaja i prehrane

Prema objektima agroturizma u kojima se pružaju usluge smještaja razlikuju se:

1. Ruralne kuće tradicionalne arhitekture
2. Obiteljski ruralni hoteli
3. Ruralne sobe i apartmani
4. Ruralne sobe i apartmani nove arhitekture
5. Poljoprivredna gospodarstva s eko ponudom. (Dedonja 2010, 27)

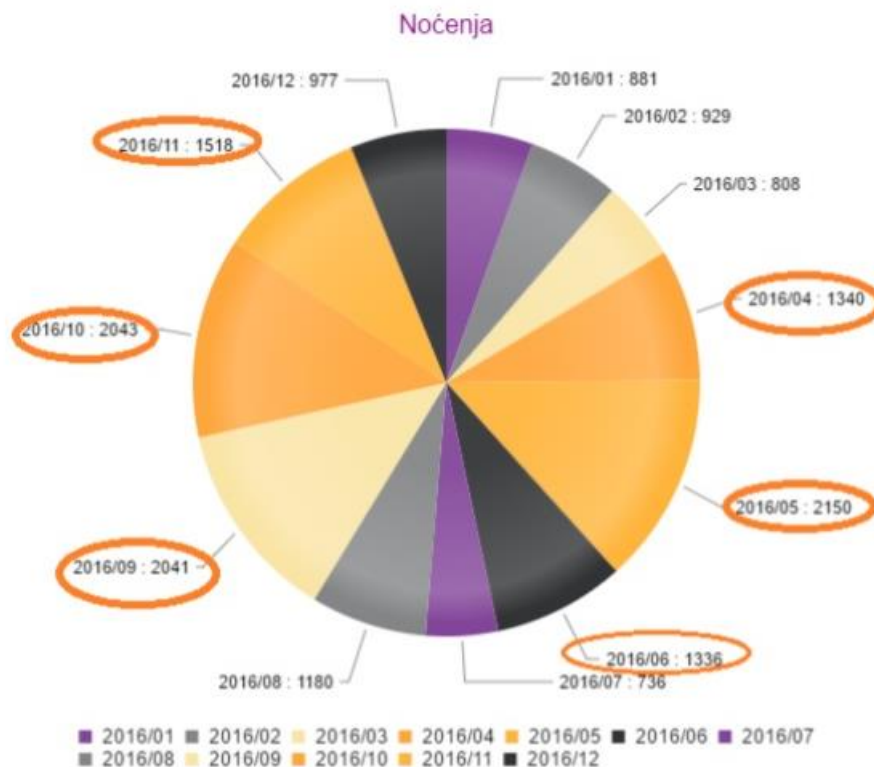
“ Na području Turističke Zajednice Baranje je u protekloj godini registrirano 7 novih smještajnih kapaciteta. Prema tome, na području Baranje postoji 39 registriranih smještajnih kapaciteta s ukupno 471 ležajem. Statistički podaci turističkih dolazaka i noćenja bilježe kontinuirani rast u razdoblju od siječnja do rujna 2015. godine, usporedno s istim razdobljem u 2014. godini. Uspoređujući 2015. i 2014. godinu prema indeksu turističkih dolazaka on iznosi 118, dok indeks turističkih noćenja iznosi 120. Broj noćenja stranih turista je gotovo izjednačen s brojem noćenja domaćih turista koji bilježe najveći broj noćenja, ali je broj

dolazaka stranih turista veći od broja dolazaka domaćih turista.” (Turistička Zajednica Baranje1 2016, 2)

Turistička noćenja- Područje Turističke Zajednice Baranje posljednje 4 godine bilježi kontinuirani porast broja turističkih noćenja što pridodajemo i povećanim promotivnim aktivnostima destinacije. S obzirom na to da Baranja pripada kontinentalnom dijelu Hrvatske prema Zakonu o turističkim zajednicama turistička sezona traje od 1. siječnja do 31. prosinca. Najveći porast turističkih noćenja Turistička zajednica Baranje bilježi upravo predsezoni i postsezoni, točnije u travnju, svibnju, lipnju te u rujnu, listopadu i prosincu.

Prema dostupnim informacijama turističke zajednice Baranje možemo vidjeti grafikon koji prikazuje ostvarena noćenja u Baranji koja su se dogodila u 2016.godini. Najveći porast turističkih noćenja Turistička Zajednica Baranje bilježi u travnju, svibnju lipnju te rujnu, listopadu i prosincu što prikazuje i grafikon 1. U razdoblju od 1.01. do 31.12.2016. ukupno je ostvareno 15.939 turističkih noćenja na području Turističke Zajednice Baranje. Najveći broj noćenja ostvaruju domaći turisti 9.092, potom turisti iz SAD-a 2.055, Slovenije 649, Njemačke 524, Mađarske 380, BiH 373, Srbije 329, Francuske 315, Austrije 289 te Poljske 286.

Grafikon 1: Ostvarena turistička noćenja u Baranji u 2016. godini

Izvor: preuzeto u cijelosti (Turistička zajednica Baranje⁴ 2016, 10)

Prema svim dostupnim informacijama može se zaključiti da se u Baranji iz godine u godinu nastavlja pozitivan trend u porastu broja dolazaka domaćih i stranih gostiju. Kada se govori o smještajnim kapacitetima na području Baranje postoje samo dva hotela: Hotel Lug u Lugu, te Hotel Patria u Belom Manastiru što je nedovoljan broj hotelskih smještaja ako se Baranja želi deklarirati kao top destinacija kontinentalnog turizma. Pozitivna je povezanost Baranje kao regije sa središtem Istočne Hrvatske, tj. gradom Osijekom pa je za pretpostaviti da se jedan dio turističkih noćenja događa i u gradu Osijeku. Ono što je također pozitivno kada je riječ o turističkim noćenjima jesu privatni smještajni objekti koji se nalaze na području Baranje. Baš ti privatnici bi trebali razmišljati o financiranju iz Europskih fondova kao jednom od instrumenata za pomoć pri modernizaciji ili/i proširenju svoje turističke ponude. Kako je već prethodno spomenuto u radu postoje natječaji za privatne korisnike koji im mogu pomoći u osnaživanju svojih gospodarstava. Jedan od tih je i natječaj za energetska učinkovitost koji se bazira upravo na turističke objekte. Ono što je još jedan od glavnih potencijala Baranje jest ugostiteljska ponuda koja se temelji na kvalitetnim restoranima koji nude autohtona jela i vina iz ovog podneblja. Gastro ponuda je svakako jedan od čimbenika kada se turisti odlučuju za posjet Baranji. Takva vrsta turističke ponude trebala bi se njegovati i zasnivati svoje poslovanje na tradicijskim vrijednostima, ali uz dozu modernizacije kada je riječ o opremi, objektima ili marketinškom pristupu koju je moguće provesti uz sufinanciranje iz sredstava Europskih fondova.

5.6. Ostali elementi turističke ponude Baranje

Od ostalih elemenata integralne turističke ponude Baranje, izdvajaju se mogućnosti za razvoj različitih oblika turizma:

1. Lovni
2. Ribolovni
3. Sportsko-rekreacijski
4. Cikloturizam
5. Gastronomski
6. Enološki
7. Edukacijski
8. Ekoturizam
9. Avanturistički i drugi.

Lovni turizam u Baranji ima tri stoljeća dugu tradiciju utemeljenu na očuvanosti prirodnih staništa i bogatstvu lovne divljači. Beljsko lovište oduvijek je bilo lovište carskih i kraljevskih obitelji i plemstava. Lovište “Podunavlje-Podunavlje” smješteno je u tipičnom nizinskom panonskom području osobite plodnosti, a obuhvaća ritske šume bogate krupnom divljači, naročito jelenom i divljom svinjom te predstavlja jedno od najpoznatijih europskih lovnih predjela i biser hrvatske lovne ponude. Posebno je upečatljiva rika jelena u ritu, te skupni lov na divlje svinje. “ S prvim rujanskim svitanjima, u dubinama Kopačkog rita, započinje šumski ljubavni spektakl. Vrijeme je parenja. Vladari šume kreću u ljubavnu pustolovinu. Što više ženki okupi oko sebe to je veći gazda. 'Jedan jelen može tijekom parenja oploditi od jedne do čak 20 ženki.’” (Lovac info 05.09.2009. n.p.)

Na temelju višestoljetne ribarske tradicije, djelatnosti koja je bila jedna od glavnih gospodarskih grada baranjskog stanovništva, razvija se ribolovni turizam. Naročito dobri uvjeti za taj oblik sportske rekreacije postoje na Biljskom jezeru- Stara Drava, u mjestu Tikveš, Zlatnoj Gredi, u Podunavlju koji omogućuju ribičima vrhunske doživljaje i užitke. Vode su bogate šaranom, smuđem, sobom, štukom, babuškom, deverikom i ostalim vrstama.

Ponudu sportsko-rekreacijskog turizma čine uređeni kompleks otvorenih bazena u Kneževim Vinogradima i Belom Manastiru, mogućnost jahanja u sklopu pojedinih obiteljskih gospodarstava i konjičkom klubu u Dardi, veslanje u čamcima i kanuima po dravskim i dunavskim rukavcima te team building programi u Zlatnoj Gredi. Kako se može vidjeti na slici 3 u sklopu rekreacijskog centra Zlatna Greda postoji adrenalinski park koji nudi brojne sportske aktivnosti kao što je penjanje na umjetnu stijenu ili zip-line.

Slika 3: Adrenalinski park- Zlatna greda

- + Pustolovni i aktivni programi
- Team building programi
- Adrenalinske i timske aktivnosti**
- Blago starih pustaraša
- Putevima dunavskih alasa
- + Škole u prirodi
- Vikend izletišta

Adrenalinske i timske aktivnosti

Zabavite se i izgradite svoj tim kroz savladavanje visinskih prepreka na prvom slavonskom adrenalinskom parku i zip-line-u, okušajte se u penjanju na umjetnu stijenu ili se natječite u timskim igrama poput streličarstva, potezanja užeta, bacanja potkova, macole i još mnoštva zabavnih sadržaja.

Trajanje programa: 3-4h

Cijena: 150 kn / osoba

Galerija

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Zlatna Greda d.o.o.2 n.d., n.p.)

Ovakav oblik aktivnosti zasigurno može privući zaljubljenike u sport i adrenalin. Također, pozitivno je i što je ova vrsta aktivnosti pogodna za team building programe, kao i za dječije programe poput ekskurzija, proslava ređendana itd. Kako je prikazano na slici 4 program traje 3-4 sata a cijena je 150kn/osobi. Može se reći da je ovaj program cijenovno prihvatljiv s obzirom na aktivnosti.

Cikloturizam predstavlja poseban oblik sportsko-rekreacijskog turizma čiju osnovu čini obilazak prirodnih, kulturnih i gastronomskih posebnosti nekog područja prometovanjem na biciklu. Obuhvaća i mogućnost iznajmljivanja i servisiranja bicikala i biciklističke opreme. Biciklističke staze u Baranji obuhvaćaju stazu od Osijeka do Bilja, dijelove međunarodnih biciklističkih ruta "Panonski put mira" (od Osijeka do Sombora), "Dunavska ruta" (povezivanje Republike Hrvatske s Vojvodinom), te biciklističke staze Parka prirode Kopački rit. "Rubne zone Kopačkog rita, na području Bilja, te rubnih naselja Kopačevo, Lug, Vardarac su buduća područja turističko-ugostiteljske ponude, kao i izletničko-rekreacijskih i športskih sadržaja. U tom smislu je i program povezivanja ovog prostora u mrežu europskih biciklističkih staza (od Beremenda - Mađarska - krunom dravskog nasipa prema Bilju, te dunavskim nasipom kroz Park prirode sve do Batine, te dalje nasipom do mađarske granice), kao i povezivanje ovog prostora na mikroplanu (Osijek-Bilje, do rekreacijskog centra CINOTA, te dalje dionicama Bilje - Kopačevo - Sakadaš - Podunavlje - Kozjak - Tikveš - Zlatna Greda - Zmajevac)." (Osječko-baranjska Županija 2017, 3)

Gastronomski turizam temelji se na zanimljivosti i specifičnosti gastronomske ponude Baranje. Bogatstvo i raznolikost okusa, domaće namirnice, tradicionalni način pripreme i autohtoni ambijent razlozi su što sve više turista otkriva Baranju kroz okuse njezine gastronomije.

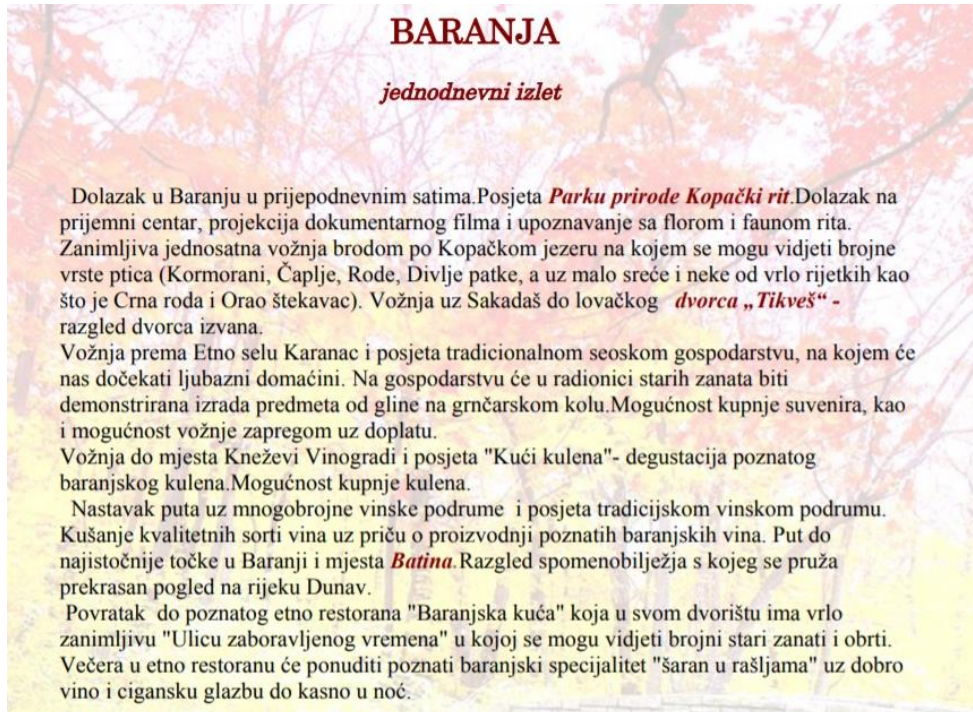
Enološki turizam u uskoj je vezi s gastronomskim, jer je vino pratitelj hrane. Kvaliteta vina baranjskog vinogorja, prezentirana na vinskim cestama i lokalnim vinotočjima, izražen je motiv turističkih dolazaka u Baranju.

Edukacijski turizam se temelji na programu upoznavanja polaznika s obilježjima ruralnog prostora, tradicijskim graditeljstvom, rukotvorstvom, zanatima, običajima, pripremanja grane i pića te prirodnim, povijesnim i kulturnim običajima područja. Ovaj oblik turizma ima izletnički karakter, a namijenjen je uglavnom učenicima, studentima, određenim interesnim skupinama koje na specijaliziranim izletima upoznavanju prirodne i ruralne osobitosti Baranje. U prilogu ovom obliku turizma ide i činjenica kako se turistička zajednica Baranje

trudi organizacijom jednodnevnih izleta (slika 4) privući potencijalne posjetitelje kako bi im se dočarale sve ljepote ovog krajolika.

Slika 4: Izlet u Baranji

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Turistička zajednica Baranje3 n.d., n.p.)

Ekoturizam je poseban oblik turizma koji turistima nude edukaciju i aktivnosti u prirodi, s ciljem produblivanja svijesti o važnosti očuvanja i zaštite prirode. Ekoturistički sadržaji se provode u očuvanim ili zaštićenim prirodnim područjima, redovito u manjim skupinama, s najmanjim mogućim utjecajem na izvorni karakter i izgled okoliša.

Avanturistički turizam je oblik rekreacijskog turizma s naglašenom komponentom rizika i uzbuđenja, koji od sudionika zahtjeva veliku fizičku i psihičku izdržljivost.

6. UDRUGA ZA ZAŠTITU PRIRODE I OKOLIŠA „ZELENI OSIJEK“

Kako je već ranije spomenuto, Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek uvelike podupire razvoj različitih oblika turizma u Baranji. Cilj udruge jest promicanje važnosti o zaštiti okoliša na široj masi, kako bi se osigurao održivi razvoj. Njihova područja djelovanja su:

1. Zaštita prirode i okoliša
2. Javno zagovaranje i poticanje sudjelovanja javnosti u procesima odlučivanja
3. Promocija održivog razvoja kroz predavanja, javne prezentacije, izložbe, okrugle stolove, konferencije, tiskane i video materijale. (Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek1 n.d., n.p.)

6.1. Uspješno provedeni projekti udruge Zeleni Osijek

Udruga Zeleni Osijek u sklopu svojih područja djelovanja (Zaštita prirode i okoliša, poticanje šire javnosti na zbrinjavanje otpada, promocija održivog razvoja) uspješno je provela niz projekata vezanih uz ovu tematiku a novac za provedbu projekata povučen je iz Europskih fondova. Kroz ovo poglavlje obradit će se dva njihova projekta: Zelena Baranja i projekt razvoja prekograničnog turizma u srednjem Podunavlju zajedno s projektnim partnerom iz Republike Srbije.

1. Zelena Baranja- ozelenjavanje turističke ponude kroz inovativne proizvode u prirodnoj i krajobraznoj baštini

“ Projektni cilj je potaknuti ekološki i ekonomski održivi razvoj usklađen s očuvanjem prirode u prekograničnoj regiji hrvatske i mađarske Baranje. Kroz projekt će se razvijati ekoturistički proizvodi i programi, organizirati festivali i promovirati područje kao poželjna turistička destinacija. Uspostavit će se 16 land art instalacija duž biciklističke rute Panonski put mira u Općini Bilje i Kopačkom ritu, izgraditi 2 kućice na drveću u Kući u prirodi Zlatna Greda, izraditi mobilne aplikacije za turiste, postaviti 7 turističkih info ploča, nabaviti električna vozila za prijevoz turista, postaviti obnovljivi izvor energije u Zlatnoj Gredi, uspostaviti otvoreni wi-fi u svim naseljima Općine Bilje i Kopačkog rita, organizirati tečaj za vodiče turističkih programa na vodi (kanu, kajak), nabaviti opremu za aktivni i ekoturizam, organizirati 4 međunarodna etno festivala te uspostaviti novi brend Baranje kao ekoturističke destinacije.“ (Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek2 n.d., n.p.) Osim osnovnog cilja projekta koji je poticanje ekološkog razvoja i očuvanje prirode projekt ima i cilj

osnaživanja gospodarstva Baranje i rješavanje ekonomskih problema kao što su nezaposlenost ali i nedostatak kulturnog sadržaja te slaba vidljivost i promocija regije. Ovo je odličan primjer kako se kroz primarni cilj i aktivnosti projekta mogu pospješiti drugi gospodarski čimbenici na nekom području. Osim što projekt doprinosi osnaživanju turističke ponude doprinijeti će i zapošljavanju u turističkom i uslužnom sektoru.

2. Razvoj prekograničnog turizma u srednjem Podunavlju

Projekt razvoja prekograničnog turizma u srednjem Podunavlju započeo je 2007 godine kada je Republika Hrvatska imala na raspolaganju pretpristupne fondove. U ovom projektu partneri udruzi Zeleni Osijek bili su Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Turistička zajednica grada Osijeka i Grad Sombor. Cilj ovog projekta je razvoj srednjeg Podunavlja i korištenje prirodnih i kulturnih resursa za razvoj turističke ponude. Projekt se sastojao od niza aktivnosti a to su: „Izrada baze podataka turističkih sadržaja za Baranju i Bačku, razvoj novih turističkih sadržaja kroz edukaciju, uspostavljanje biciklističke rute Panonski put mira, otvorenje prijemnog centra u Eko centru Zlatna greda, kreiranje prekogranične turističke ponude, nove, inovativne vrste posjeta Kopačkom ritu i Podunavlju kao što su fotosafari, birdwatching, biciklističke ture, vožnje čamcima imaju za cilj održivo korištenje prirodnih dobara koje će ih dugoročno zaštititi i doprinijeti razvoju lokalnog stanovništva srednjeg Podunavlja.“ (Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek³ n.d., n.p.)

Udruga za zaštitu prirode „Zeleni otok“ primjer je kako određena organizacija koja se bavi promicanjem turizma, prvenstveno sa svrhom razvoja ekoturizma uspješno provodi zamišljene projektne ideje s financijskim sredstvima iz Europske unije. Kroz projekt „Zelena Baranja“ osmišljen je niz aktivnostima kojima se želi poboljšati turistička slika Baranje. Ovaj projekt je primjer što se sve može jednim projektom obuhvatiti i financirati od strane Europskih fondova. U pitanju je organizacija festivala, promocija turističkog proizvoda, infrastrukturna ulaganja (izgradnja dvije kućice u Zlatnoj Gredi), ulaganje u materijalnu imovinu (kupnja električnog vozila), te ulaganje u ljudske kapacitete (obuka za turističke djelatnike). Ovakav jedan projekt trebao bi biti za primjer drugim organizacijama koje se odlučuju za prijavu na natječaje iz Europskih fondova jer se iz svega ovoga može zaključiti da se jednom projektnom idejom može puno toga napraviti, te da jedna projektna ideja može financirati niz drugih ideja koje je bitno kvalitetno uklopiti u natječajnu dokumentaciju kako bi projekt prošao i kako bi se odobrila financijska sredstva. Njihov drugi projekt odnosi se na prekograničnu suradnju s Republikom Srbijom, točnije gradom Somborom, što je opet dobar primjer kako su se spojile dvije organizacije koje imaju isti cilj, a to je rješavanje određenog

problema. Među projektnim aktivnostima nalaze se proširenje biciklističke rute „Panonski mir“, kao i kreiranje i promocija prekogranične turističke ponude. Kada bi se više organizacija uključilo u ovakve ili slične projekte dobilo bi se više pozitivnih rezultata. U ovom slučaju povećanje broja dolazaka turista. Ono što je u svakom projektu koji se financira iz Europskih fondova bitno jest vidljivost/ promocija projekta, a to je ono što je bitno i za sektor turizma.

7. Potencijali razvoja projekata enoloških i gastronomskih turističkih sadržaja

Slavonija i Baranja poznata je kao plodno tlo zbog svojih geografskih obilježja. Iz tog razloga savršena je za razvoj vinogradarstva. Njezine vinske ceste uvrstile su se na kartu turistički prepoznatljivih destinacija kako susjednih zemalja tako i širom Europe. „U bogatstvu i sortnim osobitostima vina baranjskog podneblja uživa sejoš od vremena kada su rimske legije ovdje sadile prve vinograde prema željama tadašnjih careva. Njihova su znanja kroz stoljeća čuvana, obnavljana i usavršavana. A i danas je moguće u podrumima, na vinskih cestama, čuti pokoju legendu o vinu.“ (Turistička Zajednica Baranje² n.d., n.p.) Kao jedan od ključnih potencijala za razvoj ruralnog turizma ističu se brojne vinarije i vinski podrumi koji su smješteni u prekrasnim baranjskim selima. Neki od njih nametnuli su se svojom kvalitetom i prepoznatljivošću proizvoda. Vina Belje jedan su od brendova prepoznatljivosti za Slavoniju i Baranju. “ Belje kao najveći proizvođač grožđa s vlastitih vinograda uzgaja svjetske sorte vina; graševina, chardonnay, pinot sivi, cabernet sauvignon, merlot, pinot crni, te frankovku, iredovito osvaja nagrade na svjetskoj vinskoj sceni. Osim često opjevanih baranjskih bijelih vina na scenu sve jače stupaju i crne sorte, što i ne čudi s obzirom na veoma povoljnu klimu Banovog brda koje uz pomoć dvaju moćnih rijeka Dunava i Drave dobiva optimalan odnos sunčevih zraka i kišnih kapi, a sve to rezultira punoćom okusa i aroma u svakoj boci Vina Belje.” (Vina Belje n.d., n.p.) U sklopu projekta Europskih fondova postoje i projekti koji su vezani uz razvoj enološke ponude. Jedan od njih je i trenutno aktivni natječaj „Vinska omotnica“, ali i projekt pod nazivom „Wine tour“.

7.1. Vinska omotnica

Baranja se nameće kao idealna destinacija za razvoj ruralnog turizma što je prepoznala i Osječko-baranjska županija, te u skladu s time uz pomoć Europske Unije i Europskih fondova pokušava osnažiti njezin razvoj. U sklopu Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju pokrenut je natječaj za izravne mjere pod nazivom Vinska omotnica. “ Natječaj podrazumijeva četiri mjere: Mjera investicija u vinarije i marketing vina, Mjera promidžbe na tržištima trećih zemalja, Mjera rekonstruiranja i konverzija vinograda te mjera informiranja u državama članicama.“ (Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju² n.d., n.p.). Ciljevi mjere ulaganje u vinarije i marketing vina su „povećanje proizvodnje kvalitetnih vina i povećanje konkurentnosti proizvođača kroz modernizaciju proizvodnje vina, kroz nova ulaganja u infrastrukturu vinarija i prerađivačkih kapaciteta, a u

cilju smanjenja troškova proizvodnje uzimajući u obzir zahtjeve iz područja sigurnosti hrane i visokih ekoloških standarda u procesu proizvodnje.“ (Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju³ n.d., n.p.)

Druga mjera koja je posebice zanimljiva iz ovog natječaja je mjera promidžbe na tržištima trećih zemalja koja se odnosi na povećanje promidžbe hrvatskih vina na inozemnim tržištima. Mjera uključuje brojne promotivne aktivnosti kojima je cilj osnažiti povećanje imidža prepoznatljivosti i prodaje hrvatskih vina., „Unutar ove mjere podnositelji zahtjeva mogu biti: stručne organizacije, organizacije proizvođača vina, udruženja organizacija proizvođača vina, privremena ili stalna udruženja dvaju ili više proizvođača, sektorske organizacije ili javna tijela utemeljena zakonom koja predstavljaju proizvođače vina, osim korisnika Državnog proračuna. Međutim, javno tijelo ne smije biti jedini korisnik promotivne mjere.“ (Ministarstvo poljoprivrede 2018, 2)

PRIMJERI DOBRE PRAKSE:

“Iako smo u protekle četiri godine imali mogućnost iz tzv. Vinske omotnice kroz tri mjere - investicije u vinarije i marketing vina, restrukturiranje i konverziju vinograda, te promidžbu vina na tržištima trećih zemalja, potrošiti čak 266 milijuna kuna, prema podacima Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju ukupno je isplaćeno 72,83 milijuna kuna, što je za oko 25,65 milijuna kuna više nego prošle godine u ovo vrijeme, ali još uvijek nedovoljno da bi se ukupna sredstva iskoristila do kraja.” (Večernji list, novinsko-nakladničko društvo s ograničenom odgovornošću 2018, n.p.)

Jedan od uspješnih primjera u sklopu projekta Vinska omotnica je Antun Adžić iz Kutjeva koji je uz pomoć ovog projekta nabavio stroj za punjenje boca.

"Ušli smo prije tri godine u natječaj preko Vinske omotnice i dobili smo prolaz. Tako smo kupili ovu punilicu koja je stajala oko 400 tisuća kuna. Dobili smo povrat 50% od ukupnog iznosa", rekao je Adžić. Riječ je o modernom stroju koji je našem sugovorniku uvelike olakšao proizvodnju. "Svaka boca se opere prije punjenja, napuni se s dušikom koji oslobodi kisik iz svake boce. Kad je vino začepljeno to je jedna visoka garancija da neće doći do problema", pojašnjava Adžić." (Agroklub1 2018, n.p.)

Iz svega ovoga može se zaključiti kako natječaj Vinska omotnica ima široku lepezu potencijala kroz financiranje četiri različite mjere kojima se želi poboljšati ne samo kvaliteta proizvodnje nego i promocija i plasman na tržištu vina. Ono što je evidentno jeste da vinari

još uvijek nisu prepoznali potencijale ovog natječaja i kako je još uvijek dosta novca ostalo neiskorišteno. Razlog tome može biti složena administrativna procedura kada je u pitanju sama prijava na natječaj ali i nezainteresiranost vinara za poboljšanje uvjeta proizvodnje i bolji plasman na tržištu. Na primjeru iz prakse možemo vidjeti kako je jedan od vinara iskoristio mogućnosti Vinske otmotnice i uložio sredstva u poboljšanje postojeće opreme za proizvodnju vina. Ulaganje u opremu vrlo je bitno kako bi se poboljšala kvaliteta proizvodnje ali i sam proizvod koji se kasnije stavlja na tržište. Ono što je još uvijek ostalo u sjeni jesu marketinška ulaganja koja su neophodna kako bi krajnji proizvod mogao doći do potencijalnog kupca. Potrebno je poticanje poduzetnika na prijave za ovakve tipove natječaja a to se može postići u vidu olakšavanja administrativnih procesa kroz savjetodavne usluge.

7.2. Wine tour

„U okviru IPA IIIc programa - Regionalna konkurentnost, Mjere 1.1. - Poslovna infrastruktura izrađen je projekt Wine tour vrijedan 1,3 milijuna kuna. Nositelj projekta je Osječko-baranjska županija, a partneri u projektu: Grad Osijek, Grad Beli Manastir, Općina Draž, Općina Kneževi Vinogradi, Općina Popovac, Općina Drenje, Općina Erdut, Općina Feričanci, Turistička zajednica Baranja, Turistička zajednica Osječko-baranjske županije, Regionalna razvojna agencija Slavonije i Baranje.“ (Hrvatska gospodarska komora 2015, 4-5) Jedan od ciljeva ovog projekta je osnaživanje gospodarskog i ekonomskog razvoja regije kroz aktivnosti kao što su promocija i poboljšanje turističke ponude. U tu svrhu pokrenute su marketinške aktivnosti promicanja turističkog prometa za razdoblje predsezona i posezone pa je samim time i Wine Tour dobio oznaku PPS destinacije kojom se želi naglasiti cjelogodišnja promocija enogastronomije.

U sklopu projekta provedene su sljedeće aktivnosti:

- Uređeno je 17,13km vinskih cesta na području grada Belog Manastira, te općine Draž, Drenje, Erdut, Feričanci, Kneževi vinogradi i Popovac.
- Uređene su četiri vinoteke u svakom od vinogorja Osječko-baranjske Županije u Dalju, Drenju, Zmajevcu i Feričancima te jedna regionalna vinoteka u Osijeku.
- Provedena je edukacija turističkih djelatnika, pružatelja usluga, malih i srednjih poduzetnika i ostalih razvojnih dionika o vinskom i kulturnom turizmu.
- Provedene su aktivnosti promocije turističke destinacije i vinsko-turističke ponude; te umrežavanje vinara, pružatelja usluga i ostalih dionika. (Općina Kneževi Vinogradi n.d., n.p.)

7.3. Kuća Baranjskog kulena

Određena su domaća jela zbog specifičnosti okusa i tradicionalnog načina pripreme postala sinonim za Baranju. Želja za doživljajem i upoznavanjem s lokalnom gastronomijom postaje sve izraženiji motiv turističkih dolazaka u Baranju. Kada se govori o gastronomiji Baranje se može pohvaliti izrazito kvalitetnim jelima koji su kombinacija tradicionalnog i suvremenog. Pored fiš paprikaša i čobanca Baranja je poznata po Baranjskom kulenu koji je vrhunska suhomesnata delicija koja se priprema prema stoljetnoj recepturi starih baranjskih majstora. Da je Baranjski kulen prepoznat u svijetu govori i činjenica da „od prošle godine baranjski kulen nosi i plavu EU markicu zaštićenog geografskog podrijetla, kojom je označeno samo nekoliko hrvatskih autohtonih proizvoda. U Baranji je, nadalje, čak i selo kulena - Jagodnjak, na čiju kulenijadu već godinama dolazi na stotine domaćih i inozemnih proizvođača kulena.“ (Glas Slavonije2 2016, n.p.)

Još jedan primjer prepoznatljivosti ovog turističkog brenda jest i to da je Baranjski kulen predstavljen europskoj javnosti u srcu Europske Unije (Slika 6). Ono što možemo zaključiti jeste činjenica kako se na gastronomiji ali i enološkoj ponudi može graditi turistička ponuda. Iz ovih primjera vidljivo je da je kvaliteta proizvoda prepoznata a ono što preostaje je ulaganje u marketinške aktivnosti i održavanje tradicijskih vrijednosti.

Slika 6: Baranjski kulen predstavljen javnosti u srcu EU-a

Baranjski kulen predstavljen europskoj javnosti u srcu EU-a

Ispis | Pošalji e-mail

Udruga proizvođača kulena Baranjski kulen u Bruxellesu je u srijedu (2. IX. 2015) predstavila Baranjski kulen, u suorganizaciji s uredom europarlamentarke **Biljane Borzan**. Kako je istaknuto, Baranjski kulen tradicionalna je vrhunska suhomesnata delicija, koja već dvije godine ima oznaku zaštićenog zemljopisnog podrijetla u Hrvatskoj, dok je dobivanje iste oznake na razini cijele EU u završnoj fazi. U zadanom roku, naime, nije stigao ni jedan prigovor pa praktički ne postoje prepreke za njeno dobivanje. Postupak dobivanja oznake zaštićenog europskog podrijetla pokrenula je sama udruga proizvođača kulena, a kako je istaknuo njezin predsjednik **Miodrag Komlenić** oznaka će dati dodatni poticaj svim baranjskim proizvođačima.

- Prezentacijom u Europskom parlamentu želimo upoznati najširu europsku javnost ne samo s kvalitetom našeg kulena, nego i s našom tradicijom jer Baranjski kulen nije samo prehrambeni proizvod, on je dio kulturnog naslijeđa i povijesne baštine Baranje - rekao je Komlenić.

Izvorni Baranjski kulen proizvodi se prema vrlo strogim specifikacijama i samo na području Baranje, od najboljih komada svinjskog mesa, začinenog solju, mijevenom paprikom, bijelim lukom i paprom. Njegovo zrenje odvija se tijekom nekoliko mjeseci, nakon čega on dobiva svoj prepoznatljiv izgled i okus.

Izvor: preuzeto u cijelosti (Lag Baranja 2015, n.p.)

7.4. Primjeri iz prakse

Primjer dobre prakse u proizvodnji ekološke hrane stiže iz Danske koja je rekorder po ovoj vrsti proizvodnje, ali ni tu ne staje nego ima plan da u 2018. i 2019. godini uloži dodatnih 1,1 milijardu kuna u poticajni paket kojim će potaknuti poljoprivrednike da se odluče na ovu vrstu proizvodnje hrane. „Potpora koju financira država za prelazak u ekološku poljoprivredu nužna je zbog visokih troškova i vremena potrebnog za pojedine poljoprivrednike. Larsen je također izjavio da i dalje ima mjesta za tradicionalne poljoprivrednike i konvencionalnu proizvodnju te da će njihove potrebe i dalje uzimati u obzir.“ (Agroklub2 2018, n.p.)

Primjer dobre prakse koji stiže iz Hrvatske, a financiran je sredstvima Europske unije je projekt pod nazivom EKObiz. Projekt je pokrenula Splitsko-dalmatinska županija, a odnosi se na poticanje eko poduzetništva mladih kojim će se potaknuti razvoj poduzetničke kulture u ruralnim i otočkim područjima te time doprinijeti i povećanju interesa mladih za poduzetništvo u sektoru ekološke proizvodnje. „Projekt je usmjeren na potencijalne ekopoduzetnike u Splitsko-dalmatinskoj županiji, učenike osnovnih i srednjih škola te predstavnike jedinica lokalne samouprave.“ (Europski socijalni fond- razvoj ljudskih potencijala n.d., n.p.)

Kako je već prethodno naglašeno kroz ovaj rad gastronomska ponuda jedan je od ključnih potencijala zbog kojih se turisti odlučuju posjetiti Slavoniju i Baranju. S obzirom na to da ova regija obiluje prirodnim bogatstvima kao što su tlo, voda i šume koja su neophodna za proizvodnju domaćih namirnica potrebno je poticati ulaganja za ovu vrstu proizvodnje jer u današnjem vremenu sve se više ljudi okreće ka zdravoj prehrani i traži domaći proizvod. Kako je vidljivo iz primjera države Danske iako su rekorderi po ekološkom uzgoju ne žele stati nego imaju plan proširenja, ulaganja i poticanja proizvodnje. Iz drugog pak primjera može se zaključiti kako je Republika Hrvatska kroz europske fondove i takav oblik financiranja otvorila niz mogućnosti domaćim proizvođačima za ulaganje u razvoj ekološke proizvodnje.

Kada uz to dodamo turizam kao gospodarsku granu dobijemo *win-win* kombinaciju. Turizam pomaže poljoprivrednoj proizvodnji tako što privlači potencijalne konzumere ovakvih vrsta proizvoda i pruža mogućnost boljeg plasmana na tržište. Bitna je zastupljenost domaćih proizvoda na frekventnim mjestima koja posjećuje velik broj ljudi. To su u Baranji svakako smještajni i ugostiteljski objekti, ali i sajmovi na kojima se mogu kušati ovi proizvodi. S druge strane, poljoprivreda kroz plasiranje domaćih proizvoda na inozemno tržište pomaže

turizmu u prepoznatljivosti kvalitete i promociji kao što je vidljivo na primjeru Baranjskog kulena koji je predstavljen u Bruxellesu.

Zaključak

Iz svega navedenog, može se zaključiti da se Baranja svojim prirodnim i kulturnim potencijalima može nametnuti kao jedna od ključnih destinacija za razvoj kontinentalnog turizma. Tome ide u prilog što Republika Hrvatska svoje gospodarstvo temelji upravo na ovoj grani, ali i na sektorima koji se mogu povezati s razvojem ruralnog turizma kao što je poljoprivreda. Osim toga, Baranja zbog svog geografskog položaja ima potencijale za dobru prometnu povezanost, posebice povezivanja sa Središnjom Europom po izgradnji koridora 5C. Velik doprinos za daljnji razvoj turizma moraju pružiti regionalne i lokalne zajednice. Jedan od instrumenata koji također može pomoći su financijska sredstva koja dolaze iz Europskih fondova. S obzirom na to da je Republika Hrvatska članica Europske unije na raspolaganju ima niz operativnih programa u kojima se nalaze atraktivni natječaji u koje se mogu prijaviti projektni prijedlozi a sve u cilju unaprjeđivanja turističke ponude. Ono što je bitno, jest da se u budućnosti regionalne i lokalne uprave više zalažu za ovaj oblik financiranja. To se može postići kroz ulaganje u ljudske resurse kako bi se stvorila adekvatna snaga koja bi svoje znanje i vještine usmjerila na povlačenje Europskog novca. Osim toga, potreban je i veći utjecaj na privatne korisnike, posebice mala obiteljska gospodarstva koja se bave turizmom ili eko proizvodnjom hrane kako bi se što više uključili u ovaj oblik financiranja. Za njih su ovi instrumenti posebice pozitivni jer se kroz natječaje mogu financirati razne projektne ideje. Ono što još valja naglasiti je da predstavnici institucija, bilo da se radi o županiji, općinama ili turističkim zajednicama ne smiju turizam gledati samo kroz prizmu Parka prirode Kopački rit, već da se trebaju okrenuti i drugim sadržajima, kao i da trebaju konstantno raditi na novim idejama bilo da se radi o atrakcijama, organizaciji događaja ili samoj promociji turističkog odredišta jer je upravo promocija jedan od ključnih elemenata za privlačenje većeg broja turista. Nadalje, može se također zaključiti da svake godine Baranja broji sve veći dolazak gostiju, ali i to da još mnogo toga nedostaje, kao što su naprimjer smještajni kapaciteti. Trenutno za rješavanje ovog problema ne postoji otvoren natječaj, ali ono što se može vidjeti jesu natječaji prijašnjih godina. U cilju rješavanja ovog problema Ministarstvo poduzetništva i obrta objavilo je 2015. godine natječaj kojem je cilj povećanja kvalitete i dodatne ponude hotela. „Potpora će se moći iskoristiti za izgradnju i opremanje novih ili rekonstrukcija i opremanje postojećih hotela kategorizacije 3, 4 ili 5*, uz obveznu izgradnju i realizaciju dodatnih sadržaja koji će doprinijeti produljenju turističke sezone i atraktivnosti ponude na destinaciji. Isto tako, potpora će se moći iskoristiti i za podizanje kategorizacije za najmanje jednu zvjezdicu.“ (Genius Consulting 2015, n.p.)

Navedeno ukazuje da su nadležne institucije svjesne potrebe rješavanja problema nedostatnih smještajnih kapaciteta kontinentalnog područja, potrebe povećanja njihove kvalitete i kategorizacije organizacije većeg broja atraktivnih manifestacija. Međutim, do sada su se poduzete mjere pokazale nedostatnim te je potrebno provesti veći broj ciljanih mjera na razini državne vlasti i jedinica lokalnih uprava u svrhu poboljšanja ponude kontinentalnog turizma.

Popis literature:

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju1. n.d., n.p. Još 9 dana za prijavu na prvi natječaj za nepoljoprivredne djelatnosti < URL: <https://www.apprrr.hr/jos-9-dana-za-prijavu-na-prvi-natjecaj-za-nepoljoprivredne-djelatnosti/>> [30.04.2018.]
2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju2. n.d., n.p. Zajednička organizacija tržišta < URL: <https://www.apprrr.hr/organizacija-trzista/> > [11.03.2018.]
3. Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju3. n.d. n.p. Mjera ulaganja u vinarije i marketing vina <URL: <https://www.apprrr.hr/mjera-investicija-u-vinarije-i-marketing-vina/>> [10.06.2018.]
4. Agroklub1. 2018. n.p. Sredstava iz vinske omoćnice ima, treba samo želja za radom < URL:<https://www.agroklub.com/vinogradarstvo/sredstava-iz-vinske-omotnice-ima-treba-samo-zelja-za-radom/39031/> >[17.04.2018.]
5. Agroklub2. 2018. n.p. Ogromna sredstva na ekološku poljoprivredu ulaže- Danska! < URL:<https://www.agroklub.com/eko-proizvodnja/ogromna-sredstva-na-ekolosku-poljoprivredu-ulaze-danska/41777/> > [29.04.2018.]
6. Centar za promatranje ptica Nijemci. n.d. n.p. O projektu <URL: http://www.promatranje-ptica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=112&Itemid=102&lang=hr> [30.04.2018.]
7. Demonja Damir. Ružić Pavlo. 2010. : Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Zagreb, Meridijani
8. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. n.d. n.p. Program ruralnog razvoja 2014. – 2020. godine <URL: <http://ruralnirazvoj.hr/program/>> [29.04.2018.]
9. Europski socijalni fond- razvoj ljudskih potencijala. n.d. n.p. EkoBiz- Eko poduzetništvo mladih < URL:<http://www.esf.hr/projekti/splitsko-dalmatinska-zupanija/ekobiz-eko-poduzetnistvo-mladih/> > [29.04.2018.]
10. Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. n.d. n.p. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja OIE u privatnom uslužnom sektoru (turizam, trgovina) <

URL:

http://www.fzoeu.hr/hr/eu_sufinanciranje/energetska_ucinkovitost/povecanje_energetske_ucinkovitosti_i_koristenja_oie_u_privatnom_usluznom_sektoru_turizam_trgovina/
> [30.04.2018.]

11. Genius Consulting 2015. n.p. Novi EU natječaj za hotele <URL: <http://www.geniusconsulting.hr/novi-eu-natjecaj-za-hotele/>> [11.06.2018.]
12. Glas Slavonije1. 2018. n.p. Osječka županija želi biti međunarodno prepoznata turistička destinacija < URL: <http://www.glas-slavonije.hr/362420/1/Osjecka-zupanija-zeli-biti-medjunarodno-prepoznata-turisticka-destinacija> >[29.04.2018.]
13. Glas Slavonije2. 2016. n.p. Input gospodarskom razvoju Kućom baranjskog kulena proširit će kapacitete i proizvodnju <URL: <http://www.glas-slavonije.hr/308462/7/Kucom-baranjskog-kulena-prosirit-ce-kapacitete-i-proizvodnju> > [17.04.2018.]
14. Hrvatska gospodarska komora1. 2016. Stanje gospodarstva Osječko-baranjske Županije u 2015.godini <URL: <https://www.hgk.hr/documents/stanje-gospodarstva-obz-rujan-20165800836067ffa.pdf>> [14.03.2018.]
15. Hrvatska gospodarska komora2. 2015. Turizam Osječko-baranjske Županije u 2015.godini < URL: <https://www.hgk.hr/documents/turizamobz201457b6e64a8fe70.pdf> > [13.04.2018.]
16. Javna Ustanova „Park prirode Kopački rit“1. n.d. n.p. Flora i fauna < URL: <https://pp-kopacki-rit.hr/floarafaua.html> > [13.03.2018.]
17. Javna Ustanova „Park prirode Kopački rit“2. n.d. n.p. Što raditi? < URL: <https://pp-kopacki-rit.hr/raditi.html> > [13.03.2018.]
18. Krutak d.o.o.1. n.d. n.p. Europski fond za regionalni razvoj < URL: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj> > [07.01.2018.]
19. Krutak d.o.o.2. n.d. n.p. Kohezijski fond < URL: <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond> > [29.04.2018.]

20. Lag Baranja. 2015. n.p. Baranjski kulen predstavljen europskoj javnosti u srcu EU-a <URL: <http://www.lag-baranja.hr/lag/item/307-baranjski-kulen-predstavljen-europskoj-javnosti-u-srcu-eu-a> > [29.04.2018.]
21. Leksikografski zavod Miroslav Krleža1. n.d. n.p. Europska Unija < URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18657> > [30.04.2018.]
22. Leksikografski zavod Miroslav Krleža2. n.d. n.p. Europska Unija < URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18657> > [07.01.2018.]
23. Logožar Bianca, Mario Protulipac, Valerija Golubić Woudstra, Ana Fresl 2016, Praktični vodič kroz EU fondove i natječaje za dodjelu bespovratnih sredstava, Zagreb, Algebra. d.o.o.
24. Lovac info. 2009. n.p. Rika jelena običnog u Kopačkom ritu < URL: <http://www.lovac.info/lovacki-portal-lovac-vijesti/1303-rika-jelena-obicnog-u-kopackom-ritu.html> > [16.04.2018.]
25. Ministarstvo poljoprivrede. 2018, Izmjene nacionalnog programa pomoći sektoru vina, 2014.-2018.<URL:<http://www.mps.hr/hr/poljoprivreda-i-ruralni-razvoj/poljoprivreda/vinogradarstvo-i-vinarstvo/nacionalni-program-pomoci-sektoru-vina-2014-2018>>[12:03. 2018.]
26. Ministarstvo poljoprivredne uprave ribarstva. n.d. n.p. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo 2014.-2020. (EFPR) <URL: <https://ribarstvo.mps.hr/default.aspx?id=427>> [29.04.2018.]
27. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije1. n.d. n.p. ESI fondovi 2014.-2020. < URL: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>> [28.06.2018.]
28. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije2. n.d. n.p. EU fondovi <URL: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>> [07.01.2018.]
29. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. n.d. n.p. Ministarstvo turizma osiguralo 24,6 milijuna kuna za jačanje konkurentnosti turističkog gospodarstva < URL: <http://www.mint.hr/vijesti/ministarstvo-turizma-osiguralo-24-6-milijuna-kuna-za-jacanje-konkurentnosti-turistickog-gospodarstva/11826> >[30.04.2018.]

30. Oliver Kesar, Mato Bartoluci, Nevenka Čavlek, Darko Prebežac: 2011. Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb, Školska knjiga
31. Općina Kneževi Vinogradi. n.d. n.p. Wine Tour < URL: <https://knezevi-vinogradi.hr/2013/wine-tour/> > [16.04.2018.]
32. Osječko-baranjska Županija1. 2017, Informacija o stanju i razvojnim mogućnostima turizma na području Osječko-baranjske županije I radu turističke zajednice županije < URL: http://www.obz.hr/hr/pdf/2017/4_sjednica/08_informacija_o_stanju_i_razvojnim_mogucnostima_turizma_na_podrucju_obz_i_radu_turisticke_zajednice_zupanije.pdf >
33. Osječko-baranjska Županija2. 2015, informacije o projektima sufinanciranim sredstvima Europske Unije i drugih međunarodnih izvora na području Osječko-baranjske županije < URL: http://www.obz.hr/hr/pdf/2015/14_sjednica/04_informacija_o_projektima_sufinanciranim_sredstvima_europske_unije_i_drugih_medjunarodnih_izvora_na_podrucju_obz.pdf >
34. Osječko-baranjska županija3. 2016, informacije o projektima sufinanciranim sredstvima Europske Unije i drugih međunarodnih izvora na području Osječko-baranjske Županije < URL: http://www.obz.hr/hr/pdf/2016/26_sjednica/05_informacija_o_projektima_sufinanciranim_sredstvima_europske_unije_i_drugih_medjunarodnih_izvora_na_podrucju_obz.pdf > [05.02.2018.]
35. Osječko-baranjska Županija4. 2016, informacija o sudjelovanju Osječko-baranjske Županije u programima Europske Unije <URL: <http://www.obz.hr/hr/pdf/2011/18%20sjednica/Informacija%20o%20sudjelovanju%20Osjecko-baranjske%20zupanije%20u%20programima%20Europske%20unije.pdf> > [06.04.2018.]
36. Središnja agencija za financiranje i ugovaranje. n.d. n.p. Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara Pekara s trgom Vatroslava Lisinskog, Tvrđa <URL: <http://www.safu.hr/hr/o-safu/primjeri-eu-projekata-u-rh/operativni-program->

[konkurentnost-i-kohezija/list/edukativni-i-informativni-turisticki-centar-mladih-stara-pekara-s-trgom-vatroslava-lisinskog-tvrda](#)> [30.04.2018.]

37. Turistička Zajednica Baranje1. Plan i program rada Turističke zajednice Baranje za 2016. godinu [URL:http://www.Turistička zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/izvjestaji-o-radu/PLAN-I-PROGRAM-RADA-TURISTICKE-ZAJEDNICE-BARANJE.pdf](http://www.Turistička_zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/izvjestaji-o-radu/PLAN-I-PROGRAM-RADA-TURISTICKE-ZAJEDNICE-BARANJE.pdf) [16. 04. 2018.]
38. Turistička Zajednica Baranje2. n.d. n.p. Vinske ceste<URL: [http://www.Turistička zajednicabaranje.hr/hr/gastro-eno/vinske-ceste/](http://www.Turistička_zajednicabaranje.hr/hr/gastro-eno/vinske-ceste/)> [11.03.2018.]
39. Turistička zajednica Baranje3. n.d. n.p. Izlet u Baranji < URL: [http://Turistička zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/novosti/BARANJA-jednodnevni-izlet.pdf](http://Turistička_zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/novosti/BARANJA-jednodnevni-izlet.pdf) >[25.04.2018.]
40. Turistička zajednica Baranje4. 2016, Izveštaj o radu i financijski izvještaj Turističke zajednice Baranje za 2016. godinu < URL: [http://www.Turistička zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/izvjestaji-o-radu/IZVJE%C5%A0TAJ%20O%20RADU%20TURISTI%C4%87KA_ZAJEDNICA%20BARANJE%202016_.pdf](http://www.Turistička_zajednicabaranje.hr/UserFiles/file/izvjestaji-o-radu/IZVJE%C5%A0TAJ%20O%20RADU%20TURISTI%C4%87KA_ZAJEDNICA%20BARANJE%202016_.pdf) > [10.04.2018.]
41. Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek1. n.d. n.p. Područje djelovanja <URL: <http://www.zeleni-osijek.hr/o-nama/>> [16.04.2018.]
42. Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek2. n.d. n.p. Zelena Baranja – Ozelenjavanje turističke ponude kroz inovativne proizvode u prirodnoj i krajobraznoj baštini <URL: <http://www.zeleni-osijek.hr/projekt/zelena-baranja-ozelenjavanje-turisticke-ponude-kroz-inovativne-proizvode-u-prirodnoj-i-krajobraznoj-bastini/> > [16.04.2018.]
43. Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek3. n.d. n.p. Razvoj prekograničnog turizma u Srednjem Podunavlju < URL: <http://www.zeleni-osijek.hr/projekt/razvoj-prekogranicnog-turizma-u-srednjem-podunavlju/> > [16.04.2018.]
44. Večernji list, novinsko-nakladničko društvo s ograničenom odgovornošću1. 2018, n.p. Vlasništvo nakon 11 godina: Dvorac Eugena Savojskog u Bilju "cilja" na imućnije turiste < URL:<http://www.poslovni.hr/nekretnine/vlasnistvo-nakon-11-godina-dvorac-eugena-savojskog-u-bilju-cilja-na-imucnije-turiste-336457> >[13.04.2018.]

45. Večernji list, novinsko-nakladničko društvo s ograničenom odgovornošću2. 2018, n.p. Prošla sezona najlošija u dvije mjere bez prijave < URL: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/iz-vinske-omotnice-smo-potrosili-tek-7283-mil-kn-335971> >[17.04.2018.]
46. Vela Ariana. 2015. Menadžment ESI fondova 2014.-2020.; priručnik s višemedijskim materijalima o pripremi i provedbi projekata koji se financiraju sredstvima iz Europskih strukturnih investicijskih fondova u financijskoj perspektivi 2014.-2020.; Zagreb, Školska knjiga
47. Vina Belje. n.d. n.p. Vinogradi < URL: <https://vinabelje.hr/vinogradi/> > [11.03.2018.]
48. Vrtiprah Vesna. Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21.stoljeću , pregledni rad 2006. god. (<https://hrcak.srce.hr/file/16373>) [13.04.]
49. Zlatna Greda d.o.o.1. n.d. n.p. O nama < URL: <http://zlatna-greda.org/o-nama/> >[13.03.2018.]
50. Zlatna Greda d.o.o.2. n.d. n.p. Adrenalinski park <URL: <http://zlatna-greda.org/ponuda/grad-osijek-obilazak/> > [13.03.2018.]

POPIS SLIKA:

- Slika 1: Dostupnost sredstava iz ESI fondova za Republiku Hrvatsku
- Slika 2: Program promatranja ptica u Parku prirode Kopački rit
- Slika 3: Adrenalinski park- Zlatna greda
- Slika 4: Izlet u Baranji
- Slika 5: Baranjski kulen predstavljen javnosti u srcu EU-a

POPIS TABLICA I GRAFIKONA:

- Tablica 1: Pregled projektnih aktivnosti subjekata s područja Osječko-baranjske županije u programskom razdoblju 2014. - 2020. prema subjektima
- Tablica 2: Pregled programskih okvira u kojima sudjeluju subjekti s područja Osječko-baranjske županije
- Tablica 3: Broj posjetitelja u Kopačkom ritu (po godinama)
- Grafikon 1: Ostvarena turistička noćenja u Baranji u 2016. godini